

ગૌરક્ષા પાત્ર

ગૌરક્ષા + સત્યાગ્રહ + ભ્રષ્ટાચાર નિર્મૂલન આંદોલન = સંપૂર્ણ અહિંસક ક્રાંતિનું માસિક મુખપત્ર

અંક - ૫૮

૧ નવેમ્બર ૨૦૧૯

પાના-૧૬ વાર્ષિક લવાજમ -રૂ.૧૦૦/-

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

મુંબઈ,

ફાગણ સુદ ૪, શનિ, ૧૯૪૭

આ લોક ત્રિવિધ તાપથી આકુળવ્યાકુળ છે. ઝાંઝવાનાં પાણીને લેવા દોડી તૃષા છિપાવવા ઈચ્છે છે, એવો દીન છે. અજ્ઞાનને લીધે સ્વરૂપનું વિસ્મરણ થઈ જવાથી ભયંકર પરિભ્રમણ તેને પ્રાપ્ત થયું છે. સમયે સમયે અતુલ ખેદ, જ્વરાદિક રોગ, મરણાદિક ભય, વિયોગાદિક દુઃખને તે અનુભવે છે; એવી અશરણતાવાળા આ જગતને એક સત્પુરુષ જ શરણ છે; સત્પુરુષની વાણી વિના કોઈ એ તાપ અને તૃષા છોટી શકે નહીં એમ નિશ્ચય છે. માટે ફરી ફરી તે સત્પુરુષના ચરણનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ.

સંસાર કેવળ અશાતામય છે. કોઈ પણ પ્રાણીને અલ્પ પણ શાતા છે, તે પણ સત્પુરુષનો જ અનુગ્રહ છે; કોઈ પણ પ્રકારના પુણ્ય વિના શાતાની પ્રાપ્તિ નથી; અને એ પુણ્ય પણ સત્પુરુષના ઉપદેશ વિના કોઈએ જાણ્યું નથી; ઘણે કાળે ઉપદેશેલું તે પુણ્ય રૂઢિને આધીન થઈ પ્રવર્તે છે; તેથી જાણે તે ગ્રન્થાદિકથી પ્રાપ્ત થયેલું લાગે છે, પણ એનું મૂળ એક સત્પુરુષ જ છે; માટે અમે એમ જ જાણીએ છીએ કે એક અંશ શાતાથી કરીને પૂર્ણકામતા સુધીની સર્વ સમાધિ તેનું સત્પુરુષ જ કારણ છે; આટલી બધી સમર્થતા છતાં જેને કંઈ પણ સ્પૃહા નથી, ઉન્મત્તતા નથી, પોતાપણું નથી, ગર્વ નથી, ગૌરવ નથી, એવા આશ્ચર્યની પ્રતિમારૂપ સત્પુરુષને અમે ફરી ફરી નામરૂપે સ્મરીએ છીએ.

ત્રિલોકના નાથ વશ થયા છે જેને એવા છતાં પણ એવી કોઈ અટપટી દશાથી વર્તે છે કે જેનું સામાન્ય મનુષ્યને ઓળખાણ થવું દુર્લભ છે; એવા સત્પુરુષને અમે ફરી ફરી સ્તવીએ છીએ.

એક સમય પણ કેવળ અસંગપણાથી રહેવું એ ત્રિલોકને વશ કરવા કરતાં પણ વિકટ કાર્ય છે; તેવા

અસંગપણાથી ત્રિકાળ જે રહ્યા છે, એવાં સત્પુરુષનાં અંતઃકરણ, તે જોઈ અમે પરમાશ્ચર્ય પામી નમીએ છીએ.

હે પરમાત્મા! અમે તો એમ જ માનીએ છીએ કે આ કાળમાં પણ જીવનો મોક્ષ હોય. તેમ છતાં જૈન ગ્રંથોમાં ક્વચિત્ પ્રતિપાદન થયું છે તે પ્રમાણે આ કાળે મોક્ષ ન હોય; તો આ ક્ષેત્રે એ પ્રતિપાદન તું રાખ, અને અમને મોક્ષ આપવા કરતાં સત્પુરુષના જ ચરણનું ધ્યાન કરીએ અને તેની સમીપ જ રહીએ એવો યોગ આપ.

હે પુરુષપુરાણ! અમે તારામાં અને સત્પુરુષમાં કંઈ ભેદ હોય એમ સમજતા નથી; તારા કરતાં અમને તો સત્પુરુષ જ વિશેષ લાગે છે; કારણ કે તું પણ તેને આધીન જ રહ્યો છે; અને અમે સત્પુરુષને ઓળખ્યા વિના તને ઓળખી શક્યા નહીં; એ જ તારું દુર્ઘટપણું અમને સત્પુરુષ પ્રત્યે પ્રેમ ઉપજાવે છે. કારણ કે તું વશ છતાં પણ તેઓ ઉન્મત્ત નથી, અને તારાથી પણ સરળ છે, માટે હવે તું કહે તેમ કરીએ.

હે નાથ! તારે ખોટું ન લગાડવું કે અમે તારા કરતાં પણ સત્પુરુષને વિશેષ સ્તવીએ છીએ. જગત આખું તને સ્તવે છે; તો પછી અમે એક તારા સામા બેઠા રહીશું તેમાં તેમને ક્યાં સ્તવનની આકાંક્ષા છે; અને ક્યાં તને ન્યૂનપણું પણ છે?

“ગૌરક્ષાપાત્ર” બંધ થાય છે.

ગૌરક્ષાપાત્ર જાન્યુઆરી ૨૦૨૦ થી બંધ થાય છે. ડિસેમ્બર-૨૦૧૯નો અંક ગૌરક્ષાપાત્રનો છેલ્લો અંક હશે. હવે કોઈએ ગૌરક્ષાપાત્રનું લવાજમ મોકલવું નહિ તથા ગૌરક્ષાપાત્રના એકાઉન્ટમાં પૈસા જમા કરાવવા નહિ. આ સંદર્ભમાં આ અંકમાં પાના નં.૩ પર પ્રગટ થયેલ “તંત્રીલેખ” વાંચી જવા વિનંતિ-સંપાદક મંડળ

આત્મનિવેદન

જ્ઞાનીપુરુષો ત્રિકાળની વાત જાણતાં છતાં પ્રગટ કરતા નથી, એમ આપે પૂછ્યું; તે સંબંધમાં એમ જણાય છે કે ઈશ્વરી ઈચ્છા જ એવી છે કે અમુક પારમાર્થિક વાત સિવાય જ્ઞાની બીજી ત્રિકાળિક વાત પ્રસિદ્ધ ન કરે; અને જ્ઞાનીની પણ અંતર-ઈચ્છા તેવી જ જણાય છે. જેની કોઈ પણ પ્રકારની આકાંક્ષા નથી, એવા જ્ઞાનીપુરુષને કંઈ કર્તવ્યરૂપ નહીં હોવાથી જે કંઈ ઉદયમાં આવે તેટલું જ કરે છે. અમે તો કંઈ તેવું જ્ઞાન ધરાવતા નથી કે જેથી ત્રણે કાળ સર્વ પ્રકારે જણાય, અને અમને એવા જ્ઞાનનો કંઈ વિશેષ લક્ષે નથી; અમને તો વાસ્તવિક એવું જે સ્વરૂપ તેની ભક્તિ અને અસંગતા, એ પ્રિય છે. એ જ વિજ્ઞાપન.- વિ. આજ્ઞાંકિત, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર, પત્રાંક ૨૧૩

ન્યાય-અન્યાય

આપણા આહારમાં ખાદ્ય અંશ હોય છે, તેમ અખાદ્ય અંશ પણ હોય છે. એ અખાદ્ય અંશનો શરીર પરિત્યાગ કરે છે. જો બરાબર જોખીને કેવળ ખાદ્ય પદાર્થ જ આપણે ગ્રહણ કરીએ, તો તેથી શરીર ચાલશે નહિ, વ્યાધિગ્રસ્ત થઈ જશે. આપણને શું માત્ર પાચનશક્તિ ને પાચનયંત્ર જ છે? આપણને ત્યાગશક્તિ અને ત્યાગયંત્ર પણ મળેલાં છે-તે શક્તિને, તે યંત્રને આપણે કામ આપવું જોઈશે. તો જ ગ્રહણ-વર્જનના સામંજસ્યથી પ્રાણની પૂર્ણતા સધાશે.

તે જ પ્રમાણે સંસારમાં આપણને કેવળ ન્યાય હોય તે જ મળે, કોઈ આપણા પ્રત્યે અન્યાય ન કરે એવો નિયમ નથી. સંસારમાં ન્યાયની સાથે અન્યાય ભળેલો હોય, તે આપણા ચારિત્ર્ય-ઘડતરને માટે અત્યંત આવશ્યક છે. નિઃશ્વાસ-પ્રશ્વાસની ક્રિયાની પેઠે આપણા ચારિત્ર્યમાં એક સ્વાભાવિક શક્તિ હોવી જોઈએ, જેથી આપણે જે આપણું પ્રાપ્ત હોય તેટલું અનાયાસે ગ્રહણ કરીએ અને જે ત્યાજ્ય હોય, તે વિના ક્ષોભે ત્યાગી શકીએ.

દુઃખ અને આઘાત ન્યાય હોય કે અન્યાય હોય, પણ તેના સંસ્પર્શથી પોતાને પૂરેપૂરા બચાવીને ચાલવાનો અતિ પ્રયત્ન કરીએ, તો તેથી આપણું મનુષ્યત્વ દુર્બળ અને વ્યાધિગ્રસ્ત બની જાય છે. જગતની નિંદા, અન્યાય અને દુઃખકષ્ટને જેઓ છૂટથી સંકોચ વગર ગ્રહણ કરી શકે છે, તેઓ બલિષ્ઠ બને છે એટલું જ નહિ, તેઓ નિર્મલ પણ થાય છે.

આથી સમગ્ર મન-પ્રાણથી તૈયાર થાઓ. જેઓ સુખકર છે તેમને પ્રણામ કરો અને જેઓ દુઃખકર છે તેમને પણ પ્રણામ કરો. તોજ સ્વાસ્થ્ય મળશે, શક્તિ મળશે. ('શાંતિનિકેતન' માંથી અનુ: નગીનદાસ પારેખ)

“મરદ માનવી કદી રોદણાં રડતો નથી. રોદણાં રડવાથી તો ઊલટી કાયરતા વધે છે. પ્રેમલક્ષણા ભક્તિમાં જેને આત્મનિવેદન કહે છે તે જો સાચી રીતે હૃદયના ભાવથી બન્યાં કરે તો તેમાંથી તો શક્તિ ને તેજ પ્રકટે છે. હિંમત, સાહસ, પરાક્રમ પ્રગટે છે.”

“એવા પ્રકારના આત્મનિવેદનથી તો સમજણની નવી અંતરની આંખ જન્મે છે. જીવનવિકાસની સદ્ભાવના પ્રકટે છે. મન તદ્દન હળવું, શાંત, નિરાંતવાળું ને નિશ્ચિત બને છે. દેવું હોય તે આપીઆપીને જેમ પૂરું કરીએ અને તેમ થતાં મનનો ભાર હળવો થઈ જાય છે તેમ આત્મનિવેદન કર્યા પછીથી સાધક પોતાનાં મનની તેવી દશામાં પ્રગટે છે. - પૂ. મોટા.

આ અંકમાં	પાના નં.
શ્રી સદ્ગુરુ પ્રસાદ	શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ૧
ન્યાય-અન્યાય	નગીનદાસ સંઘવી ૨
તંત્રી સ્થાનેથી:	
'ગાંધી એક સંભાવના'	રમેશભાઈ દોશી ૩
ડાયરી બોલે છે.	રમેશભાઈ દોશી ૫
મૌન	પૂ. શ્રી. મોટા ૭
આંતરખોજ	સુભાષ ભટ્ટ ૮
બાપુના દશ આદેશ	અમૃતલાલ વેગડ ૯
એક ચમત્કાર	કેસરીચંદ મહેતા ૧૧
ભીતરના ફોલ્લા	વિનેશ અંતાણી ૧૨
શાકભાજીની સ્વનિર્ભરતા	- ૧૩
માંહલો ભીતર જલે	જસુ સોની ૧૩
પરમાત્માકા જન્મ	ઓશો ૧૩
મજૂરી થોડી (કવિતા)	મકરંદ દવે ૧૫
કોન્ટ્રેક્ટ લેન્સ (વાર્તા)	ડૉ. આઈ.કે. ૧૬
	વીજળીવાળા

સહજ દશા એટલે શું?

જ્યારે માણસના વિકલ્પો દ્રષ્ટિમાં સમાપ્ત થઈ જાય. સુખ અને દુઃખ પ્રાપ્ત કરવાના, ભોગવવાના, મેળવવાના, ગુમાવવાના બધા વિકલ્પો ખલાસ થઈ જાય. હિસાબ બાકી રહે, પણ વિકલ્પો જતા રહે, એ સહજ દશા.

તંત્રી સ્થાનેથી :

“ગાંધી એક માત્ર સંભવ સંભાવના”

“અમને ખબર નથી પણ અસ્તિત્વની કોઈ યોજના જરૂર હોવી જોઈએ.” આમ ઓક્ટોબર અંકમાં લખાયેલ છે. એ યોજનાનું રહસ્ય લગભગ ૩૫ વરસની સાધના કહો યાત્રા કહો પછી ખૂલ્યું છે.

‘રીવર્સ ટાંડીયાત્રા’ કરીને અમદાવાદ પહોંચ્યા ત્યારે ડો. રંજનાબેને એક પુસ્તક આપ્યું. “ગાંધી એક અસંભવ સંભાવના,” અમે તુરંત કહેલ. “ગાંધી એક માત્ર સંભવ સંભાવના” છે. બાકી અન્ય સર્વ અસંભવ સંભાવના છે. “આજની સમસ્યાઓનો ઉકેલ ગાંધી દર્શન- ગાંધી વિચારમાં છે. ગાંધી વિચાર એટલે રામરાજ્ય. ‘સ્વરાજ્ય અને રામરાજ્ય’ એવા મથાળાથી એક લેખ ગાંધીજીએ ૨૦મી માર્ચ ૧૯૩૦માં ‘નવજીવન’ માં લખેલ છે.

“સ્વરાજ્યના ગમે તેટલા અર્થો કાઢો, પરંતુ મારી નજરે તો તેનો ત્રિકાળ સત્ય એક જ અર્થ છે ; રામરાજ્ય. રામરાજ્યનો મારી દ્રષ્ટિએ અર્થ છે, જેમાં ગરીબોનું સંપૂર્ણ રક્ષણ થાય, બધાજ કાર્યો ધર્મપૂર્વક થાય અને લોકમતનું હંમેશા સન્માન થાય. રામરાજ્ય સ્થાપિત કરવા માટે પાંડિત્યની કોઈ જરૂર નથી. રામરાજ્ય માટે જે બાબતની જરૂર છે એ તો બધા જ ધર્મોના લોકોમાં આજેય મોજુદ છે. સત્ય, અહિંસા, મર્યાદાપાલન, વીરતા, ક્ષમા અને ધીરજના ગુણો પ્રજા કેળવે એ રામરાજ્ય.” ૨૬ ફેબ્રુ. ૧૯૪૭માં પ્રાર્થના સભામાં ગાંધીજીએ કહ્યું હતું : મેં મારા આદર્શ સમાજને રામરાજ્યનું નામ આપ્યું છે, તેનો કોઈ એવો અર્થ ન કરે કે તે માત્ર હિન્દુઓનું રાજ્ય હશે. મારો રામ તો ખુદા અને ગોડનું પણ બીજું નામ છે. હું ખુદાઈ રાજ્ય ઈચ્છું છું, જેનો મારે મન અર્થ થાય છે પરમાત્માનું રાજ્ય.”

કેટલી સરળ, સુગમ અને કોશિયો પણ સમજી શકે તેવી વ્યાખ્યા કરી છે ગાંધીજીએ! વરસોથી આજ ઉદ્દેશ સાથે સાધના યાત્રા ચાલી છે. જેને અમે નામ આપ્યું છે “સંપૂર્ણ અહિંસક ક્રાંતિ.” આ માટેનું સાધન મળેલ. સ્વચ્છતા યજ્ઞ. આ વિષે માસિકમાં ઘણું લખાયું છે. બાહ્ય સ્વચ્છતા એ સાધન તો મુખ્ય છે જ, અને એ માટે ખુદ પ્રધાનમંત્રીએ ખૂબ સંનિષ્ઠ પ્રયાસો કર્યા છે, કરી રહ્યા છે હજી. એ માટે એમનો આભાર પણ એ સાથે અંતર સ્વચ્છતા ખૂબ જરૂરી છે. અને જેની આજે ખૂબ જ જરૂર છે. એ કાર્યના તો હજી મંડાણ પણ નથી થયા. એનું બીજું નામ “માનવીય સંવેદના” જેની આજ સમસ્ત વિશ્વમાં

ખૂબ ખોટ દેખાય છે, એ સ્વચ્છતા યજ્ઞની જરૂર છે. બાહ્ય સ્વચ્છતા એ મુખ્ય લક્ષ્ય રહ્યું કે જેથી છેવટે અંતર સ્વચ્છતા થશે. આ બાહ્ય ‘સ્વચ્છતા યજ્ઞ’માં પૂ. મોરારી બાપુનો સહયોગ મળશે એ આશયથી અંતરયામીના આદેશથી તલગાજરડા આવવાનું થયું.

અહિં મૌન ચાર્તુમાસ શરૂ થયું પણ એમાં મોરારીબાપુ સાથે કે તલગાજરડા-મહુવા સુધી બોલવાની છૂટ રાખેલ. પણ થોડા દિવસો પહેલા થયું. આ તો ભૂલ થઈ છે. આ બાંધછોડ કેમ કરી? એટલે ભૂલની સજારૂપે આસો સુદ ૧ થી બાંધછોડ વગર છ મહિનાનું મૌન શરૂ કર્યું છે. થોડી જરૂર પુરતી લખીને વાત થશે.

મૌન શરૂ થાય એટલે તુરંત પરમ સાથે તંતુ જોડાય જાય એક વિચારની ઝરણી શરૂ થાય અને પછી તો એ ઘોઘની જેમ વહેતી થાય. આ અમારા મૌનની વિશેષતા છે. હવે જે ઘોઘ વહી રહ્યો છે એને શબ્દસ્થ કરવો તો અસંભવ છે.

ગોરક્ષાપાત્ર આમ તો અમારા હૃદયને ખોલવા માટેનું સાધન રહ્યું. અમારા દોષો-સ્ખલન વિગેરેની કબુલાત પણ કરી છે. સાધકનું જીવન ખુલ્લી ક્રિતાબ જેવું હોવું જોઈએ અને એ મુજબ બધી વિગતે ‘પ્રેમનો પીયાલો તમને પાઉંનો પીઉ’માં પ્રાયઃ આવી ગઈ છે. જેમ દોષોની કબુલાત કરી છે એમ આત્મજ્ઞાન છે, આત્મ સાક્ષાત્કારની ઉપલબ્ધિ ગુરુકૃપાથી થઈ છે એ પણ નિઃસંકોચ ઘણા તંત્રીલેખમાં કરતા રહ્યા છીએ. ટુંકમાં ‘સો ચુદા મારકર બિલ્લી હજકો ચલી’ પણ ખુદાએ અમારી હજ કબુલ કરી છે એનો આનંદ છે. અને આ આનંદની વહેંચણીનો અવસર આવ્યો ત્યારે એની વહેંચણી પણ શરૂ કરી પણ કોઈ લેવાલ જ ન આવ્યો. મફત છે તો પણ ગ્રાહક જ ન મળ્યો એટલે એકલા આનંદ માણીએ છીએ. પણ એની બીજી બાજુ વેદના પણ હોય છે.

ક્યારેક થતું કે આમ કેમ પ્રભુ? ખોટાની દુકાનો ધમધોકાર ચાલે છે અને અહિં તો કોઈ ગ્રાહક જ નથી. મારા ધર્મપત્ની તો ખુલ્લુ કહેતા અને હજી કદાચ કહે કંઈ થયું નથી અને કાંઈ થવાનું નથી. અમે હસતા હસતા સાંભળતા રહ્યા.

પણ ના મિત્રો આવું નથી. અસ્તિત્વની યોજનાનો જ એ ભાગ હતો. એ હવે સમજાય છે.

અમારું સમર્પણ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી કૃપાળુદેવના ચરણે છે. એ પછી હૃદયમાં કોઈનું સ્થાન રહ્યું હોય તો એ ગાંધીજીનું છે. આ સાધનામાં પૂ. સંતબાલજી, પૂ. વિવેકાનંદજી અને બીજા અનેકની પરોક્ષ સહાયતા મળતી

રહી છે. પણ જીવંત વ્યક્તિમાં જો કોઈનું નિત્યસ્મરણ રહ્યું હોય તો એ ‘મોરારી બાપુ’નું રહ્યું. અમે તો ક્યારેય રૂબરૂ મળેલ નહિ. અને મળ્યા ત્યારે પણ એ ચંદ્ર ક્ષણોનો જ મેળાપ રહ્યો. પણ તે છતાં એમના પ્રત્યે આદર અહોભાવ સહજ રહેતો. એ એવો ઉત્કટ ભાવ નહોતો કે ચાલો એમની કથાઓ સાંભળીએ, એમને ગુરૂ કરીએ, પણ તે છતાં આ આદરભાવ રહ્યો છે. શા માટે એ તો અમને પણ ખબર નહોતી, છેલ્લે પ્રેરણા થઈ કે મોરારીબાપુને મળવું, એમ ન ધારેલ ન વિચારેલ એવી રીવર્સ ઠાંડીયાત્રા કરીને અહિં પહોંચ્યા.

મોરારીબાપુને મળ્યા, બે ચાર વાર થોડી વાતો પણ થઈ પણ હજી સંતોષ નહોતો થતો. કાંઈક સંકોચ પણ રહેતો. પ્રથમ મુલાકાતમાં અમને આત્મ અનુભવ થયો છે, અમે કોઈને પણ પ્રભાવરહિત જોઈ શકીએ છીએ, ઓળખી શકીએ છીએ એવી વાત તો થયેલ.

આસો સુદ ૧ થી મૌન શરૂ થયું. ૨ ઓક્ટોબરે ગાંધી જયંતિના દિવસે સવારે પ્લેટફોર્મ સાફ કરતા હતા ત્યારે એક વિચાર ઝબક્યો, અને બધા જ તાળા ખુલી ગયા.

અમારો જન્મ જેમ શ્રીમદ્જી, ગાંધીજીના બાકી રહેલા કાર્યો/ સ્વપ્નોને પુરા કરવા માટે છે એમ મોરારીબાપુનો જન્મ ‘રામકથા’ સારુ થયેલ પણ મોરારીબાપુનો જન્મ ખરેખર તો ‘રામરાજ્ય’ની સ્થાપના અર્થે છે. મોરારીબાપુમાં આ શક્તિ છે, એની અમને પણ ખબર નહોતી અને એમને પણ નહોતી. પણ ગુરૂકૃપાથી આ મૌનમાં અમને એની જાણ થઈ (અને રહસ્ય ખુલી ગયું). આમ અમારે મોરારીબાપુની સહાયમાં રહેવાનું હતું/છે.

અમે અહિં આવ્યા ત્યાં સુધી આ જ ભાવ હતો. કેટલાક મિત્રોને જેને બાપુ સાથે ઘનિષ્ઠ સંબંધો છે એમને ફાઈલ બનાવીને મોકલેલ કે અમારો ને બાપુનો મેળાપ કરાવી દે અને અમારી સાથે જોડાય. પણ એ પ્રયાસ નિષ્ફળ ગયો. જાય જ ને! “મુરખના સરદાર! તારે એની સાથે જોડાવાનું હતું. મોરારીબાપુએ તારી સાથે નહિ.”

આ છે અસ્તિત્વની યોજના. એટલે અમને અહિં તલગાજરડા મોકલ્યા. એટલે આ મૌન શરૂ થયું છે અને હવે મૌનથી જ એ કાર્ય થશે. આમ અમારુ મુખ્ય કામ હવે મોરારી બાપુ સાથે “રામરાજ્ય” માટે જોડાવાનું છે.

આ કાર્ય માટે, અમારે માત્ર મોરારીબાપુને જ મળવાની જરૂર હતી અસ્તિત્વને એ જાણ હતી. એ એની ગોઠવણ હતી/ છે, એટલે આત્મજ્ઞાન હોવા છતાં અમને અપ્રસિધ્ધ, અજ્ઞાની રાખ્યા. આમ પણ ‘અનુભવ’ સિવાય અમારી પાસે બીજું કંઈ છે જ નહિ. આથી જ અસ્તિત્વે

અન્ય સહુને અમારાથી દૂર રાખ્યા. આ છે સદ્ગુરુની કમાલ કહો. કૃપા કહો જે કહો તે અમારો તો મોક્ષ તો થશે જ પણ જગત આખાને એનો લાભ પણ મળશે. આ બધું કેમ થશે. ગોઠવાશે એ ‘એ’ જાણો. એ ‘એનું’ કામ છે.

આ છે ઠાંડીયાત્રા અને તલગાજરડા યાત્રાનું રહસ્ય હવે બોલવાની લખવાની બધી જ ઈચ્છાઓ વિરમી રહી છે. અસ્તિત્વ જ બધું સંભાળે છે અને સંભાળ્યું છે. સત્ય માટે કોઈ પ્રચારની જરૂર નથી. હા, મીડિયાનો એક રોલ જરૂર છે, પણ એ હવે અસ્તિત્વ ગોઠવશે. આપણે એ ભારમાંથી મુક્ત થઈએ અને એમ ‘ગોરક્ષા પાત્ર’ હવે બંધ થાય છે. આ પછીનો અંક ડિસેમ્બર અંક બહાર પડશે. પછી સૌને અલવિદા આભાર માનું તો મિત્રોને નહી ગમે પણ જરૂરી છે.

અમારી ગેરહાજરીમાં લગભગ છેલ્લા ત્રણ વરસથી ગોરક્ષાપાત્ર નિયમિત ચાલે છે એનો મુખ્ય શ્રેય આદરણીય શાંતીભાઈ ગડાને જાય છે. અમને આ ફેબ્રુ.૨૦ માં ૭૦ પુરા થશે. અમારા કરતાં ઉંમરમાં મોટા છે છતાં એમણે તન મન પુરેપુરા લગાડી કાર્ય સંભાળેલ છે. દર મહિને ૩-૪ વાર DTP માટે મલાડ જવું, સેટીંગ કરવું, લેખોનું સંપાદન પણ સાથે કરવું આ બધા જ કાર્ય આનંદથી કરતા રહ્યા છે, હજી એમની તૈયારી છે, આમ તો ૨૦૨૧ થી બંધ કરવા વિચારેલ પણ હવે બંધ કરવું જ છે તો મોડું શું કામ? ૧ જાન્યુ. ૨૦ થી કેમ ન કરીએ?

ગીતાબેન ૨૦૦૧ થી ગોરક્ષાપાત્ર DTP નું કામ કરે છે. ગુજરાતી નથી છતાં સરસ રીતે કામ સંભાળી રહ્યા છે, પ્રીન્ટીંગનું કામ રાહુલભાઈ ગોગરી અત્યંત કિંજાયત ભાવે કરી આપે છે અને હવે તો ઘરે ડીલીવરી પણ પહોંચાડી દે છે, અમારો પરિવાર અને ખાસ તો અમારા ધર્મપત્ની પોષ્ટની ટીકીટની સ્ટીકર લગાડવાની વિ. બધી જવાબદારી સંભાળે છે, ભારત સરકારની સહાય, અને આવું જ અગત્યનું કામ જયેશભાઈ / શીખાબેન વેબસાઈટ ‘ગોરક્ષાપાત્ર’નું સંભાળે છે. વેબસાઈટ તૈયાર પણ એમણે કરેલ છે, સંભાળે પણ છે, અને એના ચાર્જસ પણ એ જ ભરે છે. અમને તો આજે પણ ખબર નથી કે આ કેમ થાય અને કેમ થયું. આ સર્વેનો આ તકે આભાર માનું છું.

‘ગોરક્ષાપાત્ર’માં પ્રગટ થયેલ લેખો, માહિતી એ માટે સહુ લેખકોનો - સમાચાર પત્રોનો -પુસ્તકોનો સહુનો આભાર માનીએ છીએ. ‘ગોરક્ષાપાત્ર’ નો માસિક ખર્ચ લગભગ રૂ.૪૦૦૦/- છે. DTP અને પ્રીન્ટીંગ સિવાય કોઈ માનધન લેતું નથી. સહુ પોતાનું સમજીને સેવા આપી રહ્યા છે. હંમેશા સમયસર એક પણ અંકના ભંગ

વગર પ્રગટ થાય છે અને એ પણ અમારી ગેરહાજરીમાં એ સર્વેનો શ્રેય આ બધા સહાયકોનો છે.

છેલ્લે દાતાઓએ સ્પોન્સરરૂપે કે દાન ભેટ રૂપે પણ ખૂબ સહાય કરી છે. આ પછી ગોરક્ષાપાત્ર ખાતામાં લગભગ ૭૦ હજાર જેવી રકમ બાકી રહે છે. આજે ૬૫૦ અંક લગભગ પોષ્ટ થાય છે. ૨૦૨૧ ને બદલે ૨૦૨૦માં બંધ થાય છે એથી લગભગ ચારસોથી વધારે ગ્રાહકના લવાજમની રકમ પરત કરવી જરૂરી ગણાય. જેમને એ રકમ પરત જોઈતી હોય તે પોષ્ટથી નામ, ખાતા નંબર વિગત સાથે જણાવશે તે પરત તેમના ખાતામાં જમાં કરાવી દેવામાં આવશે. અન્યથા ૩૧/૩/૨૦૨૦ ના વધેલ રકમ ‘ગોરક્ષા’ કાર્યમાં કે ‘ગાંધી પ્રવૃત્તિ’ કરતી સંસ્થાઓમાં મોકલી દેવામાં આવશે એની સહુને નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

હમણાં તો છ એક મહિના હજી તલગાજરડામાં સ્થિરતા રહેશે એમ લાગે છે. આમ તો મહુવાને છોટા કાશ્મીર કહે છે એટલે પ્રકૃતિના સાનિધ્યમાં સહજ રહેવાનું બનશે. બાકી તો અસ્તિત્વ જ્યાં ગોઠવશે ત્યાં આનંદ જ છે. ગુજરાતમાં રહેવાની અંદર ક્યાંક ઈચ્છા તો ચાલતી જ હતી અને એમ જ હમણા તો સહજ ગોઠવાઈ ગયું છે. “સત કી નાવ ખેવટીયા સતગુરુ” એમ સુકાન હવે પરમકૃપાણુદેવને સોંપીને નિર્ભાર થઈ ગયા છીએ. ગુરુકૃપાનો આ અદ્ભૂત કિસ્સો છે. કૃપા વગર કંઈજ શક્ય નથી. પ્રયાસ અને પુરુષાર્થથી પાત્રતા થાય. અનુભવ માટે તો કૃપા જ જોઈએ. આ કૃપા વગર ભલભલાના પ્રયાસ-પુરુષાર્થ નિષ્ફળ ગયા છે.

મૌનની મહેફિલમાં સહુને આમંત્રણ છે.

અમને તો હવે સહુમાં ‘રામ’ દેખાય છે.

ગુણગ્રાહી, આત્મજ્ઞાની, નિમિત્તમાત્ર ‘રામ’ના સહુ ‘રામ’ ને અલવિદા.- સાથે પ્રણામ-જય સીયારામ-તંત્રી

પ.પૂ.ડોંગરેજી મહારાજના જ્ઞાનઝરણાં

ભિખારી ભીખ માગવા આવતો નથી પણ આપણને ઉપદેશ આપવા આવે છે કે ગયા જન્મમાં મેં દાન આપ્યું નહિ તેથી મારી આ દશા થઈ છે. તમે પણ દાન નહિ આપો તો મારા જેવી દશા થશે. ભાગવતમાં લખ્યું છે કે તમારી આવકનો પાંચમો ભાગ દાન કરો. પછી પરિસ્થિતિ બદલાતાં મનુ મહારાજે થોડી છૂટ આપીને કહ્યું કે આવકનો દસમો ભાગ દાનમાં આપજો. ગૃહસ્થનો દાન આપવાનો ધર્મ છે. ઘરમાં આવેલું સઘળું ધન શુદ્ધ નથી હોતું. દાનથી ધનની શુદ્ધિ થાય છે.

ડાયરી બોલે છે.

તા.૧૩/૪ ઉદવાડા થી પારડી રાત્રિ નિવાસ દેરાસરમાં, તા.૧૪/૪ વલસાડ, ૧૫/૪ ડુંગરી, ૧૬/૪ વાઘલધરા, ૧૭/૪ અલીપોર, ૧૮/૪ ગણદેવી.

ગણદેવીમાં દિપકભાઈ શ્રાવકના ઘરે ઘરદેરાસરમાં દર્શન કર્યા. રૂબરૂ મળ્યા, થોડી વાતો થઈ તો કહે “આ તો આનંદઘનજી જેમ અવધુત દશા કહેવાય. નીચે ઓફિસ ઉપર ઘર છે. આઠમી આંબેલ હતી તેથી લેવાનું કશું હતું નહિ. એક થેલો નવસારી તિદડા આશ્રમ પહોંચાડી દીધેલ. ગણદેવીથી સાંજે નીકળી સાજેલ પહોંચ્યા. સાજેલ રાતે પ્રતિક્રમણમાં એક સુચન મળ્યું કે નવસારી જવાનું છે તો દાંડી જાવ. અને દાંડીથી રીવર્સ દાંડીયાત્રા કરો. જે વિષે સ્વપ્ને પણ વિચારેલ નહિં એવું આ સુચન છે. અમારી સાધનાની આ વિશેષતા છે કે ક્યારેક ક્ષણમાત્રની ઝલકમાં એક વિચાર ઝબકી જાય છે અને આ જ ગુરુકૃપા છે કે પકડાઈ જાય છે અને એનો અમલ પણ હવે તુરત થાય છે. એટલે હવે પહેલા નવસારીથી દાંડી-નવસારી, આણંદ નડીયાદ-અમદાવાદ સાબરમતી આશ્રમ આમ ગાંધીરજનો સ્પર્શ કરતા કરતા યાત્રા આગળ વધશે. એટલે હવે અમદાવાદ થઈને તલગાજરડા જવાશે.

તા.૧૯/૪ તિદડા આશ્રમમાં પાણી વાપરી સીધો નિર્મલાબેન પરીખ (હરીલાલ ગાંધીના દીકરી) ને મળ્યો. સરસ સત્સંગ વાતો થઈ. એમને ત્યાં જ રોકાવા વિચારેલ પણ તેઓ બધા બહારગામ જવાના હતા. તેથી કાંતિભાઈ દેસાઈને મળવાનું થયું. એમણે દાંડી વિષે માહિતી આપી. એક ધીરૂભાઈ જે દાંડીમાં વરસોથી ઘુણી ધખાવી બેઠા છે. સ્કુલ બોર્ડીંગ ચલાવે છે તેનું નામ કહ્યું. સાંજે ચિંતામણી પ્રાર્થનાથ દેરાસરમાં મુકી ગયા.

રાત દેરાસરમાં રહ્યા. એક ટ્રસ્ટી મળ્યા કહે અહિ એકલાને અમે ઉતરવા દેતા નથી તમે સાધુ જેવા લાગો છો પણ છો નહિ. તેથી અહિથી વિદાય લો. અમે કીધું પુનમનો ઉપવાસ છે, કહો તો પારણું કરીને જાઉં અન્યથા અત્યારે જે નીકળી જાઉં. કહે વાપરી લો અને પછી વિદાય લો. તરત ૭/૩૦ વાગ્યે મહારાજ સાહેબનું વ્યાખ્યાન હતું તેમાં ન બેઠો અને ઓળી પુર્ણાહુતિના બધાને પારણા હતા તેથી તુરંત તૈયાર હતું તે વહોરી જલદી ગોચરી વાપરી લીધી. થોડી વધારે હતી તે તથા બોટલમાં લીંબુ શરબત ભરી વિદાય લીધી. દસ થઈ ગયા હતા. તડકો શરૂ થઈ ગયો હતો. દાંડી જવાનું તો નક્કી હતું જ પણ આ તડકામાં ૨૦ કિ.મી. ચાલવાની હિંમત નહોતી. છતાં

૩ કિ.મી. ચાલી નવસારી સ્ટેશને પહોંચ્યા. ફાટક વટાવી પશ્ચિમમાં રીક્ષા પકડી વેજલપુર ચાર રસ્તા પહોંચ્યા. ત્યાંથી રીક્ષા કરી દિલખુશ દિવાનજી ખાદી ભંડાર (પાંચા કાકાની વાડી) પહોંચ્યા. ત્યાં કોઈ વ્યવસ્થા લાગી નહિ તેથી કરાડી ગામમાં ગાંધી સ્મૃતિ મંદિર છે ત્યાં ગયા અહિં ગાંધીજી દાંડીયાત્રા વખતે ૧૭/૪/૩૦ થી ૫/૫/૩૦ સુધી રોકાયેલ. મકાન સાવ બંધ હાલતમાં, માત્ર બે બહેનો યોગાન સાફ કરતી હતી. કહે કોઈ નથી બધુ બંધ હતું. અહિં ગાંધીજી ગાર માટીની જે કુટિરમાં રહેલા તે ખુલ્લી હતી. ત્યાં થોડીવાર બેસી દર્શન કરી પાછા રોડ પર આવ્યા. બારેક વાગે એક રીક્ષાવાળાએ રીક્ષામાં બેસાડી દાંડી સ્કુલમાં સીધા ધીરૂભાઈના ઘરે પહોંચાડયા. રીક્ષા ભાડાના રૂ.૧૦/- રીક્ષાવાળાભાઈએ જ ચુકવી દીધા હતા. આમ બે વરસમાં પ્રથમવાર આ વાહન યાત્રા થઈ. પણ આ ભૂલ ફરી ન થાય એ હવે લક્ષ રાખ્યો છે. એ પ્રમાદ અને ભૂલ થઈ છે પણ ફરી ન થાય એ સતત પ્રાર્થના છે. દાંડીમાં બે સાચા સેવકોનો મેળાપ થયો. ૧. ધીરૂભાઈ પટેલ. દાંડી એમનું જન્મ સ્થાન અને વતન છે. ૫૦ વરસથી ધુણી ધખાવીને બેઠા છે. ૮ થી ૧૨ ધોરણની હાઈસ્કુલ-બોર્ડિંગ ચલાવી રહ્યા છે. ગામમાં ધીરૂભાઈનું એક અદકેરૂ સ્થાન છે. ૫૦ વરસથી ગામમાં સરપંચની ચુંટણી સમરસ સહમતીથી થાય છે. ચુંટણી પહેલા થોડી બોલાચાલી ગરમા ગરમી થાય પણ છેવટે ધીરૂભાઈને સોંપવામાં આવે અને કહે તે ફાઈનલ પછી પાછા સૌ એક થઈ જાય. આમ ધીરૂભાઈ એક ચરિત્રશીલ વ્યક્તિ છે. એના પુત્ર પરિવાર કેનેડામાં રહે છે. તેઓ ૮૯ વરસની ઉંમરે હવે એકલા છે પણ તે છતાં સરસ રીતે ફરજ નીભાવી રહ્યા છે. એમનું જ લખેલું 'દાંડી કુચ' પુસ્તક આપ્યું. વિશેષતા એ રહી કે એ સંતબાલજી મહારાજ તેમજ લોકભારતીમાં નાનાભાઈ ભટ્ટ તથા મનુભાઈ પંચોલીના હાથ નીચે તૈયાર થયા છે. એમણે ત્યાં બધી સરસ વ્યવસ્થા સાચવી અને આગળની દાંડી યાત્રા વ્યવસ્થા પણ ગોઠવી દીધી.

બે ત્રણ મહિના પહેલા જ કેન્દ્ર સરકારે સરસ ગાંધી મ્યુઝિયમ બનાવ્યું છે. તેની મુલાકાત લીધી, દર્શનીય છે. સમસ્ત કેમ્પ સૌર ઉર્જાથી ચાલે છે વધે એ ઊર્જા GEB લઈ લે છે. દાંડી માર્ચના ૮૦ જણાના હુબહુ પુતળા તથા અન્ય પ્રસંગો પણ પથ્થરની મૂર્તિમાં સાકાર કર્યા છે. ત્યાં કાળુભા કોઓરડીનેટર પ્રવાસન પ્રોજેક્ટમાં હેડ છે. રૂબરૂ મળ્યા નથી પણ ફોન પર વાત થઈ છે અને ગાંધીરૂટ પર રહેવાની વ્યવસ્થા ગોઠવી દીધી છે. અમને તો હતું કે આ

દાંડી યાત્રા કેમ થશે. ક્યાં રહેશું પણ અહિં તો બધી વ્યવસ્થા સહજ ગોઠવાઈ ગઈ. આ છે અસ્તિત્વની વ્યવસ્થા-ગુરૂકૃપા.

બીજા મળ્યા મોહનભાઈ દાંડીકર. ખૂબ રાજી થયા. એમના પત્ની જૈન છે એ તો ઓછા ઓછા થઈ ગયા. કહે પચાસ વરસમાં પહેલીવાર કોઈ જૈન સાધુ દાંડીમાં તથા અમારે ત્યાં પધાર્યા છે. ખાદી વહોરાવી બીજે દિવસે સવારે ગોચરી ત્યાં કરીને ત્યાં જ વાપરી. મોહનભાઈના દીકરી સંગીતાબેન સુરત રહે છે તે પણ આવેલા. બધા સાથે રાત્રે ત્રણોક કલાક સત્સંગ થયો. રાતે બેટરી લઈને પાછા ધીરૂભાઈને ઘરે મુકી ગયા. તેમના ઘરે તેમના મહેમાન અમદાવાદથી ભાણેજ વહુ (લગભગ) ગાડી લઈને આવેલા થોડો સામાન વધારે હતો તે અમદાવાદ મોકલી દીધો. આમ દાંડીની મુલાકાત ખૂબ ફળદાયી રહી. મોહનભાઈ સારા લેખક છે; ગાંધીજન છે, અનેક પુસ્તકો લખેલ છે, અનુવાદો કરેલ છે. એમનો પુત્ર મુંબઈ રહે છે પણ બંને પતિપત્નીને અહિં જ ગમી ગયું છે. કાને હવે સાંભળવામાં થોડી તકલીફ છે તે છતાં આજે પણ નેશન માંડેલા વિષે કશું અનુવાદનું કાર્ય કરી રહ્યા છે.

ધીરૂભાઈ તથા મોહનભાઈ બંને એ ખૂબ સરસ ઉદારભાવનાથી સેવા કરી ધીરૂભાઈએ પત્ર લખીને મમતા મંદિર વેજલપુર (નવસારી)માં રહેવાની વ્યવસ્થા કરી દીધી. ધીરૂભાઈ ઠેઠ રોડ સુધી મુકવા આવેલ. કાગ કહે છે એમ ભેળા બેસી જમાડયા અને ઝાંપા સુધી વળાવી પણ ગયા. રવિવાર હતો તેથી રોડ પર ટ્રાફિક ઘણો હતો. ધીરૂભાઈ કહે મારાજ રીક્ષામાં બેસી જાવ પણ હવે એ શક્ય નહોતું એ કહે ડાબી જ ચાલવાનું જેથી સામે આવતું વાહન દેખાય. એમ ૨૨/૪ રવિવારે સાંજે ૫/૩૦ વાગે ગાંધી વિસામો-મટવાડ પહોંચ્યા. પહેલા તો કોમનરૂમ ફાળવ્યો પછી કાલુભાનો ફોન આવ્યો તેથી સ્પેશીયલ રૂમ ફાળવ્યો. મચ્છરદાની, સફાઈદાર એટેચ્ડ બાથરૂમ હતા. આમ તો રૂમના ચાર્જસ ૫૦૦ રૂ. જેવા છે, પણ અમને સહજ ફી વ્યવસ્થા કરી દીધેલ છે. દાંડીયાત્રી માટે લગભગ ચાર્જ નથી લેતા.

રાતે મે મહિનાનું ગોરક્ષા પાત્ર પ્રુફ રીડીંગ ફોન પર કરાવી દીધું. મચ્છરદાની હતી તેથી સરસ ઉંઘ થઈ. બાથરૂમમાં એક દેડકો આવી ગયેલ. તેને જાળવી ટંબલરમાં પકડી બહાર મુકી દીધો. સવારે બધું સંકેલી વ્યવસ્થિત કરી આગળ યાત્રા શરૂ.

સાર: વિચાર સાચો હોય તો વ્યવસ્થા છે જ અસ્તિત્વનો એ નિયમ છે.

ક્રમશ: -નિમિત્ત માત્ર, તંત્રી

૧. પોતાનું મૌન

તમે મને જ્યારે જ્યારે શાંત બેસી રહેતો જોતાં ત્યારે ત્યારે ઘણી વખત પૂછ્યા કરતાં કે “તમે શું વિચાર કર્યા કરો છો? કેમ શાંત છો? શા વિચારમાં પડી ગયા છો?” ત્યારે તમને બધાંને કંઈ પણ કહેતો ન હતો, પરંતુ તે તે વેળા મૌનની સ્થિતિમાં રહેવાનું બન્યા કરતું. કંઈ વિચાર પણ નહોતો કરતો કે ન તો કોઈ વિષયના ચિંતવનમાં રહેતો. મૌનની ખૂબી જો હું તમને બધાંને સમજાવી શકું તો તમે જરૂર તેમ કરતાં થઈ જાઓ.

એકાન્તિક જીવનમાં મૌનને પ્રધાન સ્થાન છે. તેમાંયે સમગ્ર આધારને પ્રભુને સમર્પણ કરવાની ભાવનાને ઉદ્દીપ્ત કરવાને માટે તો મૌનની ખાસ ને ઘણી જ જરૂર છે.

૨. મૌનની શક્તિ

એકલરામને અસહાય દશામાંથી પ્રત્યક્ષ સહાય મળી શકે એમાં સાથ આપનાર એક મૌન છે. મૌન એ તો આપણો જીવતોજાગતો મિત્ર છે. એમાંથી જે શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે એ શક્તિની બરાબર કોઈ શક્તિની તુલના થઈ શકે એમ નથી. પ્રત્યેક જીવને અસહાયતાનો અનુભવ તો થાય છે, પણ તે ટાળવાને કોઈ મથતું નથી. મૌનના જ્ઞાનપૂર્વકના અભ્યાસથી ને તેના અનુશીલન-પરિશીલનથી જીવનમાં તેજસ્વિતા પ્રકટે છે; જીવન વધારે વિશાળ, શાંત અને સમભાવી બને છે હેતુપૂર્વક ને ભાવનાથી પાળેલા મૌનમાં એવી ગૂઢ શક્તિ છે. તેના અભ્યાસથી જીવનમાં સર્વાંગી શુચિતાનો સંચાર થવા માંડે છે. જ્ઞાનીનું જ્ઞાન, ભક્તની ભક્તિ, યોગીનું ધ્યાન મૌનમાંથી જન્મે છે. પરમ તત્ત્વની ઝાંખી કરવામાં જે તત્ત્વ અનિવાર્ય છે, તે છે મૌન.

૩. ઈંદ્રિયાદિનું મૌન

પરંતુ મૌન એટલે માત્ર વાચાનું નહિ, એ તો એનો સ્થૂળ પાસાંનો અર્થ, સાચું મૌન તો પાંચેય ઈંદ્રિયોનું હોવું જોઈએ. બધી ઈંદ્રિયોને પોતપોતાના વિષયમાં રસ લેતી રોકી શકાય ત્યારે જ સાચું મૌન થયું ગણાય; અથવા બીજી રીતે કહીએ તો ઈંદ્રિયોનું પોતપોતાના વહેવારમાંથી ઉપશમવું. ઉપવાસ એટલે રસેન્દ્રિયનું મૌન, ન બોલવું તે વાણીનું મૌન, ને અંતરના ધ્યાનમાં ચક્ષુ, કર્ણ, ત્વચા, આદિને બધાંને સમેટી લેવાં તે પણ મૌન. અનેકની વચ્ચે રહ્યાં કરવાનું બનતું હોવા છતાં એકમાં જ લીન રહેવાયાં

કરાય, તે પણ મૌન, સ્થૂળ દેહે ગમે તે સ્થિતિમાં રહીને સૂક્ષ્મ રીતે નિરંતર એકમાં જ, એકના જ ધ્યાનમાં રહેવાયાં કરાય ત્યારે બધી ઈંદ્રિયોના એકસામટા, એકાગ્ર ને કેંદ્રિત બળથી જીવનમાં અપાર શક્તિ એકઠી થાય છે. એવી દશા પ્રકટતાં સારાએ જીવનની દ્રષ્ટિમાં ને સૃષ્ટિમાં પલટો થાય છે. સમગ્ર જીવનમાં મૌનથી નવચેતનતા પ્રગટીને નમ્રતા, શાંતિ, ગાંભીર્ય, ધીરજ આદિ ગુણોનું પ્રકટવું સહજ બની જાય છે; મન વિશાળ ને ઉદાત્ત બને છે; ચક્ષુ પ્રેમમય બને છે; બુદ્ધિનો સાત્વિક વિવેક-ધર્મ જાગ્રત થાય છે; ઈંદ્રિયોના પોતપોતાના પ્રાકૃતિક ધર્મ આપમેળે ત્યજતા જતા અનુભવાય છે.

૪. મૌન એટલે શાંતિનો સમુદ્ર

મૌનના ગર્ભમાં અપાર શક્તિ ભરેલી છે. મહાસાગરની સપાટી ઉપર ભારે તોફાન છતાં અંતરનાં ઊંડાણમાં પરમ ગહનતા ને શાંતિ પ્રવર્તી રહેલી હોય છે, તેમ મૌનના જ્ઞાનભક્તિપૂર્વકના સેવનથી હૃદયમાં ભારે મંથન તો થાય છે, પરંતુ પાછું અંતરના ઊંડાણમાં પારાવાર શાંતિ ને સમતા સમાયેલી ને સ્થાપેલી અનુભવાય છે. મૌનથી જીવનની સૂક્ષ્મ પ્રવૃત્તિઓમાં પણ શાંતિ છવાય છે; મૌનના સેવનથી માનવી પ્રશાંતમૂર્તિ બને છે.

૫. મૌનનાં સુફળ

મૌનના સતત અનુશીલન-પરિશીલનથી હૃદયમાં પરમ શુચિતાનો સંચાર થાય છે; બુદ્ધિમાં યોગ્ય વિવેકધર્મ પ્રકટે છે. એ શુચિતા ને વિવેકના સંયોગથી શ્રદ્ધા અને તપશ્ચર્યાની જ્વલંત ભાવના પ્રગટે છે. તપ અને શ્રદ્ધાના જ્ઞાનપૂર્વકના મિલનથી જીવનમાં અખંડિત એવી સમર્પણની શક્તિ જન્મે છે. પ્રતિક્ષણ જે પોતાની જીવન શક્તિને પરમ કલ્યાણની દ્રષ્ટિએ સમર્પે છે તેના સર્વ-સમર્પણ ની શક્તિનું મૂળ તે મૌન છે. જીવનની સર્વ કોઈ પરિસ્થિતિમાં યથાયોગ્ય વર્તન રાખીને મૌન સેવ્યાથી પરમ શાંતિ ને ધૈર્ય કેળવાય છે અને જે ઈષ્ટ હોય તેની પ્રાપ્તિ થાય છે.

લખતે લખતે ક્યાંનો ક્યાંય તણાઈ ગયો! મારા લખવામાં ભૂલ હોય (શબ્દ કે જોડણીની નહિ, પણ ભાવનાની) તો જરૂર લખશો.

પૂ. શ્રી મોટા- “જીવન પ્રવેશ” પુસ્તકમાંથી સાભાર.

સત્પુરુષોનું યોગબળ જગતનું કલ્યાણ કરો
... શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

આંતરખોજ

બાળપણથી જ બે-ચાર શબ્દો અને તેની પાછળ રહેલી પ્રચંડ ઘટનાઓ પ્રત્યે ભારે ચુંબકત્વ રહ્યું છે તેમાં હિમાલય અને આદિ શંકરાચાર્ય સૌથી મોખરે છે. મને કોઈ એમ પૂછે કે તમારું સમગ્ર ‘હોવું’ રૂપાંતરિત કરી નાખનારી કોઈ બે ઘટનાઓનાં નામ આપો. તો પણ, હું હિમાલય અને આદિ શંકરાચાર્યનાં નામ આપીશ. આનું કારણ કદાચ શ્લોકો, મંત્રો અને અનુષ્ઠાનોથી ધબકતું મારું ઘર હોય કે પછી ગત જન્મોના સંસ્કાર.

અસ્તિત્વની બધી જ ઘટનાઓ જેવી કે પ્રેમ, ધ્યાન, મૌન, પ્રકાશ વગેરે બૃહત્માં ફેલાયેલી છે. તેની વચ્ચે માનવી, સંબંધ, શબ્દ વગેરે એકલદોકલ પરપોટાઓ છે. મને ખબર છે કે મારી અગાઉ અબજો લોકો આ પૃથ્વી પર આવ્યા - જે સ્વપ્નો જોવાવાળા, ધન એકઠું કરવાવાળા, પદ-પ્રતિષ્ઠા-લોલુપ કે જ્ઞાન એકઠું કરવાવાળા હતા. એ બધા ખોવાઈ ગયા; અવકાશમાં ઓગળી ગયા; અકડીને ચાલ્યા પણ તૂટી ગયા. સત્ય માટેની સંનિષ્ઠ મથામણ જ અસત્યને દૂર રાખશે તેવી સમજ મહત્ત્વની છે, બાકી આપણને જે જીવન-માર્ગ લાગતો હોય તે અનેક લોકોનું સ્મશાન પણ હોય. જો કે, આ તથ્યને મેં નિરાશાનું કારણ બનવા નથી દીધું. તેને બદલે એક એવી સમજ કેળવી છે કે જીવન એક તક છે, એક અવસર છે, એક મોકો છે.

એ સિદ્ધ કરવાનો કે અમે બીજ નહિ રહીએ પણ

અમે અંકુરિત થશું, અમે ખીલશું, અમે ફૂલ બનીશું.

અમે સંભાવનાઓ નહિ રહીએ, પણ અમે સત્ય બનીશું. અમે સિદ્ધ કરીશું કે અમે માત્ર આકાંક્ષાઓ નથી, પણ વાસ્તવિકતા છીએ. આ સિદ્ધ કરવા માટે ચીલો ચાતરીને ચાલવું પડે. તે માટે

ધનને બદલે ધ્યાન, પદ-પ્રતિષ્ઠાને બદલે પ્રજ્ઞા,

સત્તાને બદલે શાણપણ ટોળાંને બદલે એકાંતવાસ

આમ સતત સામા પ્રવાહે તરવાની તૈયારી રાખવી પડે. આમ તો, સમજ એ સંપૂર્ણ કૃત્ય છે; સમજ એ બદલાહટ છે; સમજ એ મુક્તિ છે. કમનસીબે મોટાભાગનાં માનવીઓની સમસ્યા એ છે કે તેમની સમજ તેમના અનુભવોની સીમામાં જીવતી હોય છે, અનુભવોમાં સમૃદ્ધિ લાવવામાં આવતી નથી. આ મર્યાદા નિવારવા અનેક વરસોથી મેં મારી સમગ્ર ચેતના આમાં રોકી છે. બાહ્ય અને આંતરિક-બંને પ્રકારની યાત્રાઓ સતત કરું છું. બાહ્ય અને આંતરિક હિમાલયની ખીણો અને શિખરોનું મને ઝાંખું દર્શન છે. અનુભવે એ સમજાયું છે કે સાગર પાસે હોવો એ સિદ્ધિ નથી; પાણી ભરવાના

વાસણના કદનું પણ એટલું જ મહત્ત્વ છે. અંધકાર છે ત્યાં સુધી શબ્દ, શોધ, વાદ, વિચાર, સિદ્ધાંત એ બધી જાળ છે, કહો કે અંતરાય કરતી વાડ છે. પરંતુ જેવી પ્રજ્ઞા પ્રકાશિત બનશે કે તરત જ અનંત સુધીનું બધું સુરેખ અને સ્પષ્ટ દેખાશે. અસ્તિત્વ આખું અસીમ અને અદ્વૈત બનશે. ઉપર્યુક્ત સંદર્ભોમાં હિમાલય અને આદિ શંકરાચાર્ય મારા પ્રાણ છે.

એક મર્યાદા અનુભવાય છે. કે ‘જાણવું’ હંમેશાં અન્યનું હોય છે. સ્વયંનો જે વિસ્તાર જાણી લ્યો તે પણ પારકો બની જાય છે; તેમાં પણ દ્વૈત છે. સ્વયંનું ‘હોવું’ એ જ્ઞાનની પકડની બહાર છે. ‘હોવું’ની અંદર જ્ઞાન કે ‘જાણવું’ એ બાધારૂપ છે. જ્ઞાન તો વિસ્તાર, ફેલાવ છે - બાહ્ય તરફ; જ્યારે ‘હોવું’ એ સ્વયંમાં ઠહરાવ છે, સ્થિરતા છે. અંગત અનુભૂતિઓની અભિવ્યક્તિની તક આપવા બદલ પ્રિય સુરેશ પરીખ અને તેમના વૈચારિક આંદોલનકારીઓનો ઋણી છું.

- સુભાષ ભટ્ટ, ભાવનગર, ફોન:(૦૨૭૮) ૨૪૨ ૯૮ ૧૫

“દિશા આંતરખોજની” પુસ્તકમાંથી સાભાર.

ઉત્તમોત્તમના સ્વીકાર માટેની તૈયારી

હરેક જીવ જીવનમાં ઉત્તમોત્તમ પામવાને ઝંખે છે, અને ઉત્તમોત્તમ તો, તમે એના સ્વીકાર માટે તૈયાર થાઓ ત્યારે, તમારી પ્રતીક્ષા કરતું ઊભું જ હોય છે. પણ એને સંપૂર્ણ હૃદયથી, સાચા આનંદથી એને માટે તમે લાયક નથી કે સજ્જ નથી એવા કોઈ ભાવ વિના સ્વીકારવા તમે તૈયાર હોવાં જોઈએ. તમારો જો એવો ભાવ હોય તો, તમારો જે સાચો વારસો છે એની આડે તમે અવરોધ ઊભો કરો છો અને પછી તમારા ભણી એનો પ્રવાહ વહેતો નથી. એટલે, એને અટકાવી રાખે એવું કશું તમારામાં નથી ને, તે જોઈ લો. હું જીવન ધરીને ઊભો છું. ભર્યું ભરપૂર જીવન. હું સૌંદર્ય, સંવાદિતા, શાંતિ, પ્રેમ ધરીને ઊભો છું. ચેતનાનો માર્ગ તમારો માર્ગ છે. એ માર્ગ પર ચાલો, મારા નિયમો સાથે સુમેળમાં રહીને જીવો અને એકેએક વસ્તુને પૂર્ણપણે એના યોગ્ય સ્થાને ગોઠવાઈ જતી જુઓ. તમારા મન પર કોઈ તાણ કે દબાણ ન રહેવા દો. માત્ર, જે તમારું છે તેને સભર ને સાભાર હૃદયે સ્વીકારો; અને તમારા પર જે વરસાવવામાં આવી રહ્યું છે તેને માટે પ્રેમ અને કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરવાનું કદી ભૂલી જતાં નહિ.

- કુન્દનિકા કાપડિયા,

“ઉઘડતા દ્વાર અંતરના” પુસ્તકમાંથી સાભાર.

બાપુના દશ આદેશ

(૧) તંદુરસ્ત રહો

પહેલું સુખ તે જાતે નર્ચા. આરોગ્ય એ ઈશ્વરની એક બહુ મોટી બક્ષિસ છે. આપણે જો બેદરકારીથી પોતાના આરોગ્યને બગાડી મૂકીશું તો જીવનના એક અત્યંત મહત્વના વરદાનથી વંચિત રહી જઈશું. જે માણસ સ્વસ્થ નથી, તેનું જીવન તેને માટે ભારરૂપ બની જાય છે. ઈચ્છે તો પણ તે જીવનમાં કોઈ સારું કે મહાન કાર્ય કરી શકતો નથી. તેથી જ બાપુનો પ્રથમ આદેશ હતો તંદુરસ્ત રહો. ખડતલ બનો. શરીરને મજબૂત ને નિરોગી રાખો. શરીર પાસે આપણે કામ લેવું છે. માટે તેની સંભાળ રાખો, તેને સારી રીતે સાચવો. તેને સાજું તાજું રાખો.

બાપુ આરોગ્યની જિવંત મૂર્તિ સમા હતા. તેમના અંગપ્રત્યંગમાં બાળકોના જેવો ઉમંગ ને ઉલ્લાસ હતો. પોતાની ઈંદ્રિયો પર તેમનો પૂરો અંકુશ હતો. પોતાના શરીર પાસે તેઓ ધાર્યું કામ કરાવી શકતા હતા. તેઓ પથારીવશ બનીને માંદગીની કે લાચારીની હાલતમાં નહીં, પણ સિંહની જેમ છાતીમાં ગોળી ખાઈને મર્યા. જો તેમની હત્યા કરવામાં ન આવી હોત તો, એક વખત તેઓ ઈચ્છતા હતા તેમ નિઃસંદેહ ૧૨૫ વરસ જીવ્યા હોત.

(૨) સ્વચ્છ રહો

આરોગ્ય સાથે સ્વચ્છતાનો નિકટ સંબંધ છે. ગંદકી અને બીમારી સાથે સાથે જ ચાલે છે. તેથી તંદુરસ્ત રહેવા માટે સ્વચ્છ રહેવું આવશ્યક છે. આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ જ નહીં પણ સૌંદર્યની દ્રષ્ટિએ પણ આપણી જાતને, આપણાં ઘરોને અને આપણાં ગામો તથા શહેરોને સાફ અને સુઘડ રાખવાં અતિ આવશ્યક છે. ગંદકી અને ફૂવડપણું આપણા મનને આઘાત પહોંચાડે છે. અને પછી તો જે તનને સાફ રાખશે તે મનને પણ સાફ રાખવાનો વિચાર કરશે જ. સ્વચ્છતા હોય છે ત્યાં જ પ્રસન્નતા અને પવિત્રતા વાસ કરે છે.

બાપુ અત્યંત સ્વચ્છ અને સુઘડ રહેતા હતા. સ્વચ્છતા તેમને ઘણી પ્રિય હતી. ગંદકીને તેઓ સહન જ કરી શકતા નહોતા. ગંદકી જોતાં જ તેઓ પોતાનાં બધાં કામ છોડી તેની સફાઈમાં લાગી જતા. સૌથી વધારે સાબદા તેઓ સંડાસની સફાઈ વિશે રહેતા. બાપુનો આગ્રહ હતો કે પાયખાનાં પણ મંદિર જેવાં સ્વચ્છ અને સુઘડ રહેવાં જોઈએ. સફાઈકામ કરનાર લોકો તેમને ઘણા વહાલા હતા. હરિજનો તેમના સ્વજન હતા.

(૩) શ્રમ કરો

મહેનત કરો. તંદુરસ્ત રહેવા માટે જેમ સ્વચ્છ રહેવું જરૂરી છે તેમ શ્રમ કરવો પણ જરૂરી છે. જે મહેનત કરે છે તેને જ ભૂખ લાગે છે, ઊંઘ આવે છે અને તેનું જ શરીર સ્ફૂર્તિલું રહે છે. તળાવના બંધિયાર પાણીની જેમ આળસુ શરીર પડવું પડવું જડ બની નકામું થઈ જાય છે. વળી મહેનત કરવી એ આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ જ નહીં પણ નીતિની દ્રષ્ટિએ પણ આવશ્યક છે. બાપુ કહેતા કે જે માણસ જાતમહેનત નથી કરતો તેને બીજાની મહેનતથી પેદા થતી વસ્તુઓનો ઉપભોગ કરવાનો અધિકાર નથી, તેને ભોજનનો અધિકાર નથી.

બાપુએ આ દેશમાં શ્રમનું ગૌરવ વધાર્યું. એક વાર તેમણે ગ્રામવાસીઓને કહ્યું હતું: “હું સખત કામ લેવામાં માનનાર આદમી છું. હું જો તમારી વચ્ચે રહીશ તો હું પોતે જંપીશ નહીં અને તમને જંપવા દઈશ નહીં. આબાદી અને જાહોજલાલી કાંઈ આસમાનમાંથી ટપકતી નથી. તે તો ધરતીમાંથી જન્મે છે.” બાપુ સાચા અર્થમાં કર્મયોગી હતા. શરીરશ્રમનું દરેક કામ કરવા તેઓ હંમેશ તૈયાર રહેતા હતા. તેઓ રેંટિયો ચલાવતા, કાપડ વણતા, વાસણ માંજતા, ઘંટીએ દળતા અને ઝાડુ વાળતા. તેમને કદી નોકરની જરૂર જણાઈ નહોતી.

(૪) શિસ્તપૂર્વક રહો

શિસ્ત એ મોટે ભાગે ફોજ ગુણ છે. પણ જીવનને ઊંચે ચડાવવા માટે તેનું ઘણું જ મહત્ત્વ છે. કઠોર સંયમ અને માનસિક શિસ્ત વગર માણસ કંઈ જ કરી શકતો નથી. શિસ્તનો અર્થ છે પોતાના પર કેટલાક અંકુશો મૂકવા અને ચુસ્તપણે તેમનું પાલન કરવું. સમયપાલન એ એક શિસ્ત છે. નિયમો ન તોડવા એ પણ શિસ્ત છે. આજ્ઞાંકિતતાનો સમાવેશ શિસ્તમાં જ થાય છે અને પોતાની ઈંદ્રિયોને વશમાં રાખવી એ પણ એક ઉચ્ચ કોટિની શિસ્ત જ છે.

શિસ્ત વિશે બાપુ બહુ જ કડક હતા. શિસ્તભંગના તેઓ કટ્ટર વિરોધી હતા. નિયમ વિરુદ્ધ કે બેહૂદી વાતો તેઓ કોઈ દિવસ સહન કરે જ નહીં. બેદરકારી, બેજવાબદારી કે ગાડરિયા પ્રવાહનો તેઓ સખત વિરોધ કરતા. સ્વાતંત્ર્ય-સંગ્રામમાં એક વાર થોડાક જ લોકોએ શિસ્તભંગ કર્યો, ત્યારે બાપુએ આખા દેશમાં સત્યાગ્રહ અટકાવી દીધો હતો. જરાક અમથી ભૂલ થઈ જાય ત્યારે પણ તેઓ પોતાની જાતને કઠોરમાં કઠોર શિક્ષા કરતા. ૭૭ વરસની ઉંમરે બાપુએ પોતાની ડાયરીમાં આ પ્રમાણે

લખ્યું હતું: “આજે મને ક્રોધ આવી ગયો. મારે વિચારવું પડશે કે આમ કેમ થયું. મારું આત્મનિરીક્ષણ ચાલે છે.”

(૫) સ્વાશ્રયી બનો

સ્વાવલંબી બનો. કોઈના ગરજુ ન રહો. બીજાના આશ્રિત આપણે કેમ રહીએ? ઈશ્વરે આપણને હાથપગ શા માટે આપ્યા છે? આ તે કેવો ન્યાય કે બીજા આપણે માટે મહેનત કરે અને આપણે બેઠા બેઠા ટગર ટગર જોયા કરીએ? પોતાની જરૂરિયાતો આપણે પોતે પૂરી કરી લેવી જોઈએ. આપણો રસ્તો આપણે પોતે જ કાઢવો જોઈએ. અને જે પોતાના પગ ઉપર ઊભો રહે છે તે જ જગતમાં સ્વમાનભેર જીવી શકે છે.

ઈશ્વર સિવાય બીજા કોઈનો આશરો બાપુએ કદી ઈચ્છ્યો ન હતો. આરંભથી જ તેમને કોઈ પણ આધાર રાખવાની ટેવ નહોતી. રૅટિયો એ સ્વાવલંબન ને સ્વાશ્રયનું જ પ્રતીક છે. તે આપણને યાદ કરાવતો રહે છે કે માણસે બીજા કોઈના પર આધાર રાખવો ન જોઈએ. આપણા આ વિશાળ દેશને પોતાના અને દેશવાસીઓના બળે જ તેમણે આઝાદી અપાવી. આઝાદીની લડતમાં તેમણે કદી પણ બીજા કોઈ દેશની મદદની આશા રાખી નહોતી.

આ છે બાપુના પ્રથમ પાંચ આદેશો. આ આદેશોનું પાલન કરવાથી આપણે ઉત્તમ નાગરિક બની શકીએ છીએ. પણ આપણે સારા નાગરિક બનીએ એટલું જ પૂરતું નથી. સારા માણસ થવાની પણ આપણી ફરજ છે. અને આ ત્યારે જ થઈ શકે જ્યારે આપણે બાપુના બાકીના પાંચ આદેશોનું પાલન કરીએ.

(૬) સાદાઈથી રહો

પોતાની જરૂરિયાતો બેફામ રીતે વધારવામાં સુખ નથી. જો આમ કરીશું તો સ્વાશ્રયી કે ઈમાનદાર રહેવું આપણે માટે મુશ્કેલ થઈ જશે. પોતાની ઈંદ્રિયોના આપણે ગુલામ બની જઈશું. આપણો લોભ વધતો જશે અને જીવનમાં શાંતિ દુર્લભ થઈ પડશે. જરૂર કરતાં વધુ વસ્તુઓ ભેગી કરી રાખવામાં ન્યાય પણ નથી. આમ કરવાથી જે લોકોને તેની ખરેખર જરૂર છે તેઓ તેનાથી વંચિત રહી જાય છે. બાપુની સાદગી તો જગજાહેર છે. તેઓ સાદું ભોજન લેતા, જાડી ખાદી પહેરતા અને માટીની ઝૂંપડીમાં રહેતા. પ્રવાસ ત્રીજા વર્ગમાં જ કરતા. દવાઓ અને ઈજેક્શનોની કોઈ દિવસ તેમને જરૂર જણાઈ નથી. તેમની પાસે પોતાની કોઈ સંપત્તિ ન હતી. નકામાં ખરચથી તેઓ યોજનો દૂર રહેતા. પણ બાપુની

આ સાદગી પાછળ સંયમનું તેજ હતું અને તેથી જ તેમની સાદગીમાં ગૌરવ અને મહત્તાનાં દર્શન થતાં.

(૭) નિર્ભય બનો - બહાદુર બનો

ભય માણસનો સૌથી મોટો દુશ્મન છે અને સાહસ તેની સૌથી મોટી શક્તિ છે. ભયભીત માણસમાં ચારિત્ર્ય જેવી વસ્તુ હોતી નથી. ભય માણસને ઢોંગી ને દંભી બનાવી મૂકે છે. કાયર અને બીકણ લોકોને લીધે જ જગતમાં અન્યાય ફૂલેફાલે છે. તેથી બધા જ ભય ત્યજીને નિર્ભય બનો. કાળજું વાઘસિંહનું રાખો. બધી જ મુશ્કેલીઓ અને મુસીબતોનો બહાદુરીથી સામનો કરો.

બાપુ જેવો અસાધારણ સાહસિક પુરુષ તો અનેક યુગો પછી કોઈ એકાદ જ પાકે છે. ભયને તેઓ પાપ ગણતા હતા. તેઓ ખોટી વાત સામે કદી નમ્યા કે ઝૂક્યા નહીં. મોતના ભયને તો તેઓ જીવનમાં બહુ પહેલાં છોડી ચૂક્યા હતા. મૃત્યુની સાક્ષાત્ મૂર્તિ પણ તેમને તસુભર પણ ચળાવી શકતી નહોતી. પોતે નિર્ભય રહીને બાપુએ પોતાના દેશવાસીઓને પણ નિર્ભય બનાવ્યા.

(૮) સત્ય બોલો

આ એક જ ગુણ જો સાધી શકાય તો બીજા ઘણા ગુણો આપોઆપ સધાઈ જાય. જે સાચું બોલશે તે છળકપટ, દગો, બેઈમાની વગેરેથી હંમેશ યોજનો દૂર રહેશે. તેની કહેણીમાં ને કરણીમાં કોઈ અંતર નહીં રહે. તેના મન પર અસત્યનો મેલ કદી ચડશે જ નહીં. તેનું અંતઃકરણ શુદ્ધ અને પવિત્ર રહેશે. તેથી સાચું બોલો. મનસા, વાચા, કર્મણા સત્યનું પાલન કરો. આવું સંપૂર્ણ સત્ય એક દિવસ દિવ્યતા સાથે આપણું અનુસંધાન કરાવી આપશે. બાપુએ પોતાના તેજસ્વી વ્યક્તિત્વ દ્વારા સમગ્ર દેશમાં સત્યની જ્યોત પ્રગટાવી હતી. તેમનું સત્ય નર્યું શાસ્ત્રીય સત્ય નહીં પણ પ્રત્યક્ષ આચારનું સત્ય હતું. આ સત્ય રાજનીતિના ક્ષેત્રમાં અને વિરોધીના તંબુમાં પણ બાપુ સાથે રહેતું હતું. અસત્યને તેઓ કદી બરદાસ્ત કરતા જ નહીં. તેઓ વારંવાર કહેતા કે મનુષ્યથી ભૂલો થાય છે, પણ પોતાની ભૂલો છુપાવવા જો તે અસત્યનો આશરો લે તો એ ઘણું જ શરમજનક છે.

(૯) અહિંસાનું પાલન કરો

તેઓ માનતા હતા કે હિંસા જેમ પશુઓનો સહજ અને સ્વાભાવિક ધર્મ છે તેમ અહિંસા માણસનો એકમાત્ર ધર્મ છે. પણ અહિંસા કાયરની નહીં, શૂરવીરની હોવી જોઈએ. આપણા દૈનિક જીવનમાં અહિંસાનો અર્થ છે વિનમ્ર અને વિનયશીલ બનવું; સહિષ્ણુ અને સહનશીલ

બનવું; એકબીજા જોડે હળીમળીને પ્રેમપૂર્વક રહેવું. રાષ્ટ્રના બધા લોકો સંપી અને હળીમળીને રહે અને કામ કરે એમાં જ રાષ્ટ્રની તાકાત રહેલી છે. કોઈ વખત મતભેદ ઊભો થાય તો સાથે બેસીને શાંતિથી તેને દૂર કરવો. માનવનો એક માનવ તરીકે આદર કરવો, પછી ભલે તે કોઈ પણ ન્યાત, ધર્મ કે પ્રદેશનો હોય.

બાપુ અહિંસાના ઉપાસક હતા. તેમણે પોતાના ઉદયકાળથી જ સત્ય અને અહિંસાને પોતાના જીવનના આધાર બનાવ્યા હતા. તેથી જ આગળ જતાં તેઓ સત્યાગ્રહની શોધ કરી શક્યા. અહિંસામાંથી તેમની શ્રદ્ધા કદી ડગી નહીં. વળી પોતાની વાણી અને વ્યવહારમાં પણ તેઓ અહિંસાધર્મનું સંપૂર્ણ પાલન કરતા હતા. તેઓ કદી કોઈનું મન દુભવતા નહીં, કે કદી કોઈનો અનાદર કરતા નહીં. બાપુની શિષ્ટતા, વિનય અને સૌજન્ય અનુપમ હતાં.

(૧૦) નેકી કરો - ભલાઈ કરો

માનવસેવા કરો. માત્ર પોતાનામાં જ ડૂબેલા ન રહો. પોતાને ખાતર જ ન જીવો. થોડુંક બીજાઓ માટે પણ જીવો. સંવેદનશીલ બનો. દીનદુઃખી ને નિરાધારની સેવા કરો, તેમને મદદ કરો. આ જ સલાહ એક વાર બાપુએ નહેરુજીને પણ આપી હતી: “હું તમને એક જડીબુટ્ટી આપું છું. જ્યારે તમે કંઈ મૂઝવણમાં આવી પડો, ત્યારે તમે નીચે બતાવેલો પ્રયોગ કરજો. જે સૌથી ગરીબ અને કમજોર માણસનો ચહેરો તમે કદી જોયો હોય તેને યાદ કરજો અને પોતાની જાતને પૂછજો કે જે પગલું તમે ભરવા માગો છો તેથી તે માણસનું કાંઈ કામ સરશે? તેનું કાંઈ ભલું થશે?” બાપુને મન પવિત્રતાનો અર્થ હતો માનવજાતની સેવા. બીજાનું દુઃખ જોઈ તેઓ પીગળી જતા. પીડિતો અને પદદલિતો પ્રત્યે તેમની સહજ સહાનુભૂતિ હતી. દરેક આંખનાં આંસુ લૂછવાની તમન્ના તેમના મનમાં સતત રહેતી. આ પ્રયત્નમાં જ બાપુએ પોતાનું સમગ્ર જીવન ખપાવી દીધું. તેમનું આ એક વાક્ય અનંતકાળ સુધી માનવજાતને માર્ગ બતાવતું રહેશે:

“ગરીબોના મનમાં વસતા પ્રભુ સિવાય
બીજા કોઈ ભગવાનને હું ઓળખતો નથી.

અને

આ મૂક જનતાની સેવા દ્વારા જ
હું ઈશ્વરને પામવા ચાહું છું.”

- અમૃતલાલ વેગડ “બાપુને દસ અંજલિ” પુસ્તકમાંથી
સાભાર, પ્રેષક- શ્રી રાહુલ શેઠિયા.

એક આશ્ચર્યજનક ચમત્કાર !

વર્ષ હતું ૧૯૮૨નું. એ વખતે મારી ઉંમર હતી ત્રેસઠ વર્ષની. મારા હાર્ટમાં બ્લોકેજ આવેલો અને વીસ ડગલાં પણ ચાલી શકાતું નહોતું. તપાસ કરાવી તો ખબર પડી કે ઍશી-પંચાશીથી પંચાણુ ટકા જેટલો બ્લોકેજ હતો. તેને કારણે શ્વાસ લેવામાં પણ મુશ્કેલી પડતી હતી. ઘરમાં પણ ચાલવાનું બંધ થઈ ગયું હતું. એટલે ઘરના સભ્યો મને મુંબઈની તાતા હોસ્પિટલમાં લઈ ગયા. ત્યાંના ડૉક્ટરે કહ્યું કે બાયપાસ સર્જરી કરવી જરૂરી છે, પંદર દિવસમાં સર્જરી નહીં કરાવો તો બચવાની શક્યતા ઓછી છે. જો કે કોઈ પણ સંજોગોમાં સર્જરી માટે મારું મન માનતું નહોતું એટલે અમે માલેગાંવ પાછા આવી ગયા.

એવામાં મારી તબિયતના સમાચાર મળતાં રાધાકૃષ્ણજી બજાજ મારી ખબર કાઢવા માલેગાંવ આવ્યા. મેં તેમને સ્પષ્ટ કહ્યું કે મારે બાયપાસ કરાવવું નથી. એ સાંભળી તેમણે કંઈક વિચાર કર્યો અને મુંબઈની કે.ઈ.એમ. હોસ્પિટલના ડૉક્ટર મનુભાઈ કોઠારીને ફોન કરીને મારી પરિસ્થિતિ વિશે માહિતી આપી. ડૉ. કોઠારીએ કહ્યું કે તેમના પુત્રને મને મળી જવા કહો. એટલે મારો પુત્ર વિજય તેમને મળવા મુંબઈ ગયો. ડૉ. કોઠારીએ તેને મારા માટે આ પ્રમાણે સૂચના આપી: ‘બસો ગ્રામ દૂધીના છાલ સાથે ટુકડા કરો, તુલસીનાં પાંચ પાન, કુદીનાનાં પાંચ પાન, ચાર દાણા કાળા મરી, અડધો ટુકડો આદું, થોડું સિંધાલૂણ મીઠું અને પાણી નાખીએ બધાનો મિક્સરમાં રસ કાઢીને તમારા પિતાજીને રોજ પીવડાવો.’ મેં એ રસ પીવાનો શરૂ કર્યો. પંદર દિવસમાં શ્વાસની તકલીફમાં યાળીસ ટકા ફાયદો જણાયો. પછી મને હરવા-ફરવાની સલાહ આપવામાં આવી અને બે મહિનામાં તો હું રોજના આઠ કિલોમીટર ચાલવા લાગ્યો! એ ઉપચાર ચાલુ રાખ્યો અને હું એકદમ સ્વસ્થ થઈ ગયો. ત્યારે મને મુંબઈ જઈને તાતા હોસ્પિટલના પેલા ડૉક્ટર, જેમણે મને પંદર દિવસની જ મહેતલ આપી હતી, તેમને મળવા જવાનું મન થયું. પરંતુ એ ન થઈ શક્યું, કેમ કે ત્યાંથી જાણવા મળ્યું કે એ ડૉક્ટર પોતે જ આ દુનિયામાં નહોતા રહ્યા! મનુભાઈ કોઠારીએ સૂચવેલો ઉપચાર બે-ત્રણ વરસ સુધી મેં ચાલુ રાખ્યો. આજે એ વાતને ત્રેવીસ વર્ષનાં વહાણાં વાઈ ગયાં છે અને આજે પંચાસી વરસે (આ લખાયું ૨૨.૭.૨૦૧૫) પણ પ્રભુકૃપાથી હું એકદમ સ્વસ્થ જિંદગી જીવી રહ્યો છું.

- કેસરીચંદ મેહતા, પ્રમુખ અખિલ ભારતીય કૃષી ગૌસેવા સંઘ

ભીતરના અવાજ ફોલ્લા બનીને નીકળશે

એક દાદાએ પૌત્રને કહ્યું કે માણસમાં બે વરુ વસે છે. એક વરુ સારું છે, બીજું દુષ્ટ હોય છે. આપણામાં રહેલાં ગુસ્સો, અહંકાર, ઈર્ષ્યા, લઘુતાગ્રંથિ અને જૂઠ જેવા ભાવ દુષ્ટ વરુ છે. આનંદ, શાંતિ, આશા, માનવતા, ભલમનસાઈ, સહાનુભૂતિ અને સત્યપાલન જેવા ગુણો સારું વરુ છે. પૌત્રે પૂછ્યું: ‘દાદા, તો પછી ક્યું વરુ જીતે છે?’ દાદાએ જવાબ આપ્યો: ‘તમે જે વરુને પાળોપોષો તે જીતે છે.’ આ બે વરુ આપણામાં રહેલી સદ્ અને અસદ્ વૃત્તિઓ છે. એ બેનો સંઘર્ષ સદા ચાલ્યા કરે છે. આપણા ઉછેર, સંસ્કાર, વારસામાં મળેલાં જીવનમૂલ્યો વગેરેના આધારે આ બે પ્રકારનાં વરુ જોર જમાવતાં જાય છે. આપણા વિચારો, વર્તણૂક, નિર્ણયો અને અન્ય લોકો સાથેનો વ્યવહાર તે પ્રમાણે ઘડાય છે. એ આપણા સમગ્ર અભિગમનું ચાલકબળ બને છે. એ અર્થમાં બેમાંથી આપણે પોષેલું એક વરુ અંતરાત્માનો અવાજ બની આપણને દોરે છે.

અંતરાત્માનો અવાજ ઘણાને સ્પષ્ટ સંભળાય છે, ઘણાને સંભળાતો નથી કે સાંભળવા તૈયાર હોતા નથી. પૂરું ધ્યાન આપીએ નહીં તો સાચે માર્ગે દોરી જવા સક્ષમ અંતરાત્માનો અવાજ ધીરેધીરે ક્ષીણ થઈ સંભળાતો બંધ થાય છે. અંદરનો અવાજ વ્યક્તિના જન્મ સમયે જ એના આત્માને મળેલી ભેટ છે. અમેરિકાની કવયિત્રી ક્લેરિસા પિન્કોલા એસ્ટ્રસ કહે છે: ‘તમે તમારી સહજ સ્ફુરણા, અંતરાત્માના અવાજને વિકસાવવાનો નિરંતર અભ્યાસ કરતા રહો. પ્રશ્નો પૂછો, જિજ્ઞાસુ બનો, દેખાય તે બધું જુઓ, સંભળાય તે બધું સાંભળો અને ત્યાર પછી તમને સાચું લાગે તે પ્રમાણે કરો.’

ઘણી વાર લોકો બહારથી જવાબ શોધવા મથે છે. એવા સમયે અનેક પ્રકારનાં બાહ્ય પરિબળો નિર્ણયશક્તિ પર અસર કરે છે. એ પરિબળો ભીતરના અવાજ સાથે સામ્ય ધરાવતાં ન હોય તો ઈચ્છિત પરિણામ મળતાં નથી. એનો અર્થ એ થાય કે આપણને જાત પર ભરોસો નથી. આપણે બાહ્ય પરિબળોને જીતવા દઈએ છીએ. અભિગમ અને વ્યવહાર વચ્ચે વિરોધાભાસ ઊભો થાય છે. બાહ્ય ધાકધમકી, ભયનું વાતાવરણ, અનિચ્છિત માગણીઓના દબાણને લીધે આપણી ભીરુતા સાચો અવાજ દાબી દે છે. પરિણામે સંવેદનશીલ અને સ્વતંત્ર વિચાર કરી શક્તી વ્યક્તિની હાલત કફોડી બને છે. એ અંદરથી જે માર્ગે ચાલવા માગતી હોય તે માર્ગે જવાની હિંમત કરી શક્તી નથી. બાહ્ય શક્તિઓ પ્રચંડ તાકાત

સાથે હુમલો કરવામાં સફળ થાય છે. અંદરના અવાજ સાથે સામંજસ્ય રચાય તો જ જાત સાથે વિશ્વાસનો સંબંધ બંધાય. જાતને દગો આપવા જેવો દ્રોહ બીજો કોઈ નથી.

માનવજીવનમાં અને વિશ્વના ઈતિહાસમાં બાહ્ય પરિબળો દ્વારા પ્રજાના અંદરના અવાજને નષ્ટ કરવાના અનેક રાક્ષસી પ્રયત્ન થયા છે. બીજાને દબાવી કોઈ પણ પ્રકારની સત્તા ભોગવવાની મહત્વાકાંક્ષા યુગો જૂની છે. લોકો બીજાના વિચારોથી દોરવાતા રહ્યા છે. ધર્મ, રાજકારણ, શિક્ષણ, અર્થકારણ, સમાજ-દરેક ક્ષેત્રોમાં આ પરિસ્થિતિ ઊભી થતી રહી છે. વિરોધી અથવા ભિન્ન વિચાર ધરાવતા લોકોને કચડવામાં આવ્યા છે, ઘણી વાર આ ક્ષેત્રોના નેતાઓ એમના અનુયાયીઓને વિચારશૂન્ય બનાવી વ્યક્તિત્વહીન ટોળું બનાવે છે. કોઈ પણ વર્તમાને આ પ્રકારની કટોકટીમાંથી પસાર થવું પડે છે. ક્યારેક એનું પ્રમાણ વધે છે, ક્યારેક ઘટે છે.

ભીતરના અવાજ દબાવવાના ગમે તેટલા પ્રયત્ન કરીએ, પરંતુ ક્યારેક એ પ્રગટ થયા વિના રહેતો નથી. આપણે કમજોર હોઈએ કે તે પ્રગટ કરવા માટે સજ્જ ન હોઈએ તો સાચો અવાજ બીજેથી ઉઠશે. સાચો અવાજ દબાવી શકાતો નથી. આ સંદર્ભમાં હિન્દીના કવિ અજેયની એક કવિતા ‘ભીતર કી આવાજ’ જોવા જેવી છે. એના એક અંશનો આ ગદ્યાનુવાદ: કેટલાક અવાજ આપણી છાતીમાં જ ગંઠાઈ જાય છે. શક્ય છે કે એ અવાજો એટલા મુડદાલ ન હોય કે એના હોવા વિશે શંકા જાય, એટલા ક્ષીણ પણ ન હોય કે આપણે એનું હોવું સ્વીકારીએ નહીં ભીતરના અવાજ સાંભળવાનો ઈન્કાર કરવાથી એ ફોલ્લા બનીને ચામડી પર ઊપસી આવશે. તમે શરમના માર્યા એ ફોલ્લા દબાવવાની કોશિશ કરશો તો એ શરીરના બીજા ભાગમાં ઉપસશે. ત્યાર પછી તો તમારો હાથ પહોંચે નહીં તેવી જગ્યાએ નીકળશે. ભીતરના અવાજના ફોલ્લા દબાવીને છુપાવી શકાતા નથી.’ અંતરાત્માનો અવાજ દાબીને બાહ્ય પરિબળો સામે ઝૂકી જવું કદાચ સલામત અને વ્યાવહારિક માર્ગ હશે, પરંતુ એ સ્વહસ્તે કરેલું જાતનું અપમાન છે. જાતનું અપમાન સહન કરવાની આદત પડે પછી આપણા હાથમાં કશું રહેતું નથી, આપણે ટોળાનો ભાગ બની જઈએ છીએ. - વીનેશ અંતાણી, દિવ્ય ભાસ્કર

।। સર્વથા સૌ સુખી થાઓ, સમતા સૌ સમાચરો,
સર્વત્ર દિવ્યતા વ્યાપો, સર્વત્ર શાંતિ વિસ્તરો ।।

શાકભાજીની સ્વનિર્ભરતાની મિશાલ

કેરળના અલાપુઝા જિલ્લાનું કાન્જીકુઝી ગામ, રાજ્યનું પ્રથમ રસાયણમુક્ત અને પર્યાપ્ત (બલ્કે જરૂર કરતાં વધારે) શાકભાજી ઉગાડતું થયું છે તેની પાછળની સ્ટોરી: ગામની જમીન કૃષિ માટે ઉચિત ન હોવાનું ગણાયું હતું અને શાકભાજી મેળવવા આ ગામે કેરળના અન્ય ભાગો પર નિર્ભર રહેવું પડતું, વળી સ્થાનિક ઉદ્યોગ (મુખ્યત્વે કાથી) માંથી ગ્રામજનોની આવક સાવ પાંખી થઈ જતાં પંચાયતે ઓર્ગનિક ફાર્મિંગ અજમાવવામાં ભાવિ રહ્યું હોવાનું પામી તેની અજમાયેશનો નિર્ણય કર્યો, સાથે બહારથી શાક ન ખરીદવું અને અહીં ગામમાં જ ઉગાડવા નિર્ધાર કર્યો. આ માટે ગ્રામજનોને ઓર્ગનિક ફાર્મિંગ માટે શિક્ષિત કરવાના હતા, તેમ જ સૂચિત પ્રોજેક્ટ એકધારો ચાલતો રહે તે અંકે કરવા વ્યવહારુ અને સક્ષમ પદ્ધતિ ઘડવાની જરૂર હતી. પંચાયત વડા એમ.જી. રાજુએ ગામના ૮,૬૦૦ કુટુંબોના પ્રતિનિધિઓને આ ઉદ્દેશથી આમંત્રિત કર્યા. તમામ કુટુંબોએ ઉગાડવા-ઘરમાં, વંડામાં કે અગાશી પર-ટૂંકમાં ઉપલબ્ધ જેટલી જગ્યા હોય તે ખપમાં લેવી. શરૂઆતનું ભંડોળ પંચાયતે પૂરું પાડ્યું. સાતત્ય જાળવવાની નેમથી રચાયેલી કૃષિ કર્મસેનાને ઉગાડનારા પર દેખરેખ રાખવા/ પ્રોત્સાહિત કરવા તાલીમ અપાઈ. કડાકૂટવાળી પ્રક્રિયાના અંતે પીએચ બેલેન્સ અને ભૂમિના પોષક તત્વનું સ્તર રીસ્ટોર થયું, જીવાત રોકતી પદ્ધતિ અમલી બનાવાઈ, ઓર્ગનિક ફાર્મિંગ માટેની ટેકનિકો સ્થાનિક સ્તરે વિકસાવાઈ.

સિસ્ટમ ગોઠવાઈ જતાં ચાલતી રાખવાનું ગ્રામજનોએ સંભાળી લીધું. આજે દરેક કુટુંબ જરૂરી ખાતરના પ્રમાણ અને પેસ્ટ-કંટ્રોલ કાર્યવાહી પર દેખરેખ રાખે છે. કેરળના સેલ્ફ-હેલ્પ ગ્રુપ્સ સંગઠન 'કદંબશ્રી'ના ગ્રીનહાઉસીસમાં ઉગાડાતા છોડવા ને બિયારણ પંચાયત નિ:શુલ્ક આપે છે. ગયા વર્ષે ૫૦ લાખ છોડ આપ્યા હતા. લો-કોસ્ટ, ઈકોફ્રેન્ડલી ખાતર આપે છે. શાકભાજીની ધરખમ આવકે ગામને સમૃદ્ધ કર્યું છે-અમુક ગ્રામજનો મહિને રૂ.૦૧૧ લાખ કમાતા થયા છે, શીખવવા વર્ગો ય ચલાવે છે. ભાવિ પેઢીને તૈયાર કરવા સ્થાનિક સ્કૂલોમાં તે ફરજિયાત ભણાવાય છે. પંચાયતનું ગયા વર્ષનું ટર્નઓવર રૂા. ૧૪ કરોડનું થયું હતું. આજે ગામની ઉપજ સમગ્ર કેરળમાં પહોંચતી થઈ છે.

ગાવો વિશ્વસ્ય માતર:

માંહલો ભીતર જલે

શિક્ષણની થોડી વાત કરું, મારા પૌત્ર-પાત્રી ભણે છે એ શાળાના ટ્રસ્ટી મંડળના વડીલે બાળકોના દાદા-દાદી અને નાના-નાની સાથે એક બેઠક યોજી અને વિચારોનું આદાનપ્રદાન કર્યું. ઘણા વાલીઓએ પ્રશ્નો રજૂ કર્યા. ટ્રસ્ટીએ તેના જવાબો આપ્યા. મેં ત્રણ મુદ્દા કહ્યા: (૧) ભાર વિનાનું ભણતરની વાત થાય છે પણ ભાર ઘટતો નથી. (ભૌતિક અને માનસિક બંને પ્રકારનો) ઈન્સ્પેક્શન કરવા સાહેબો આવે ત્યારે બાળકોના થેલા કબાટમાં સંતાડી દેવામાં આવે! (૨) આ ભણતરનો એવો તે કેવો ભય બાળકોમાં પેસી ગયો છે કે માત્ર ૧૪-૧૫ વર્ષનું બાળક કે જેને જીવન શું છે? મૃત્યુ શું છે? એની પણ પૂરતી સમજ નથી અને એ બાળક નબળા પરિણામના ભયે આત્મહત્યા કરી લે છે! આપણે શિક્ષણ વ્યવસ્થામાં ક્યાં ચૂક્યા? (૩) છેલ્લો મુદ્દો ટયુશનનો. આપણે દાવો કરીએ છીએ કે અમારી શાળામાં સારામાં સારું શિક્ષણ અપાય છે, આજના બાળકો હોશિયાર છે, મા-બાપ પણ ભણેલા છે તો પછી ટયુશનની જરૂર કેમ પડે છે? બાળકો સ્કૂલ જાય, ટયુશન જાય વળી કોઈ ઈત્તર પ્રવૃત્તિમાં જોડાય ને દિવસ પૂરો! આમાં બાળપણ ક્યાં રહ્યું? તાજેતરની સૂરતની આગની હોનારત જેમાં લગભગ ૨૨ કિશોર-કિશોરીઓએ જીવ ખોયા એ શું મંદિરે દર્શન કરવા ગયાં હતાં? ટયુશન માટે કે નવું કંઈક શીખવા ગયા હતા અને તે પણ વળી વેકેશનના ગાળામાં! તમે વેકેશન આપો છો શા માટે? બારેમાસ શાળા ચાલુ રાખો! અરે, દોઢ-બે માસ તો બાળકોને જીવવા દો. તે પછી ઘણો હોબાળો થયો પણ ક્યાંય ટયુશન પ્રથા સામે વિરોધ જોવા ન મળ્યો. ટયુશન પ્રથા કાયમ માટે બંધ કરવી.

મેં ઉપરનાં ત્રણ પ્રશ્નો રજૂ કર્યા ત્યારે મોવડી ટ્રસ્ટીઓએ કહ્યું કે તમારા મુદ્દા ઊંડો વિચાર અને ચિંતન માગી લે તેવા છે. બસ, પૂરું. વિચાર કોણ કરશે? આપણે જે નવી વ્યવસ્થા ઊભી કરવા માગતા હોઈએ તે અંગેનું શિક્ષણ બાળકને પ્રથમ આપવું જોઈએ. તે ઘડાશે તો પર્યાવરણ સમાજ બધું બચશે, અન્યથા જય ગિરનારી!

- જસુ સોની, સૌ. સંગત

“પરમાત્મા કા જન્મ”

દુનિયા મેં દૂસરે ધર્મ હેં, જો ભારત કે બાહર પૈદા હુએ: ઈસાઈ, યહૂદી, ઈસ્લામ. તીન બડે ધર્મ ભારત મેં પૈદા હુએ હૈ: હિંદૂ, બૌદ્ધ, જૈન. ઈન દોનોં કે બીચ એક બુનિયાદી ફર્ક હૈ ઓર વહ ફર્ક યહ હૈ કિ યહૂદી, ઈસાઈ

और ईस्लाम परमात्मा को पीछे देखते हैं—आदि कारण की तरह—जिसने जगत को बनाया. हम परमात्मा को आगे देखते हैं—अंतिम फल की तरह. ईससे बड़ा फल पड़ता है. परमात्मा भविष्य है, अतीत नहीं. परमात्मा बीज नहीं है, फूल है. ईसलिये हमने बुद्धों को फूल पर बिठाया है कमल का फूल, सहस्रदल जिसके फिल गये हैं.

अगर परमात्मा पीछे है, दुनिया को उसने बनाया, तो वह अकेले है. तब दुनिया अकेले तरल की तानाशाही होगी. और ईस दुनिया में मोक्ष घटित नहीं हो सकता; क्योंकि स्वतंत्रता कैसी जब तुम बनाये हुओ की कोई स्वतंत्रता होती है? जिस दिन बनानेवाला मिटाना चाहेगा, मिटा देगा. जब वह बना सका तो मिटाने में क्या बाधा पड़ेगी? तब तुम भेल-भिलौने हो, कठपुतलियां हो. तब तुम्हारी आत्मा और स्वतंत्रता का कोई अर्थ नहीं है. ईसलिये हम परमात्मा को स्रष्टा की तरह नहीं देखते, हम परमात्मा को अंतिम निष्पत्ति की तरह देखते हैं. वह तुम्हारा अंतिम विकास है.

तो परमात्मा विकास का प्रथम चरण नहीं, अंतिम शिखर है. वह गौरीशंकर है. वह कैलाश है. वह आभिरी शिखर है जहां सभी येतनाओ अंततः पहुंच जायेगी, जिस तरह सभी की यात्रा चल रही है. देर अकेले सभी को वहां पहुंच जाना है. तुम रोज रोज हो रहे परमात्मा हो.

तो परमात्मा कोई अकेले घटना नहीं है जो घट गयी; परमात्मा अकेले प्रवाह है जो प्रतिफल घट रहा है. परमात्मा प्रतिक्षण हो रहा है. वह तुम्हारे भीतर बढ रहा है. तुम परमात्मा के गर्भ हो.

ईसलिये यह शिव सूत्र पूरा होता है ईस अंतिम बात पर. यहीं सारे शास्त्र पूरे होते हैं. तुमसे शुरू होते हैं, परमात्मा पर पूरे होते हैं. तुम जैसे अभी हो, वह पहला चरण है; तुम जैसे अंततः हो जाओगे, वह अंतिम चरण है. बीज की तरह तुम हो, वह तुम्हारा लटकव है, वृक्ष की तरह तुम जब फिल जाओगे अपनी समग्रता में, वह तुम्हारी निष्पत्ति है, वह तुम्हारा फुलफिलमेंट है; तुम्हारा आप्तकाम होना है, सब पूरा हो गया.

फूल जब फिलता है तो वृक्ष के प्राण पूरे हो गये. उसके फिलने में वृक्ष ने अपनी पूरी सुगंध पा ली. वृक्ष जिस चीज के लिये पैदा हुआ था, वह घटित हो गया. फूल के फिलने के साथ वृक्ष अकेले नृत्य से भर जाता है. उसका रोआं-रोआं पुलकित है. वह व्यर्थ नहीं गया,

सार्थक हुआ, इलीभूत हुआ; सुगंध, सौंदर्य उसमें फिल गये.

और जब अकेले वृक्ष अकेले फूल के फिलने पर धतना आनंदित होता है, जो कि क्षणभर टिकेगा और गिर जायेगा; जो फूल अभी फिला और सांज के पहले मुरझा जायेगा! कितना आनंद है कि जब कोई वर्द्धमान 'महावीर' होता है—जब फूल फिलता है, जब कोई गौतम सिद्धार्थ 'बुद्ध' होता है—जब फूल फिलता है! और ऐसा फूल जो कभी नहीं मुरझायेगा, उस फूल को ही हम शिवत्व कहते हैं। वही परमात्मा है.

तुम्हारे भीतर परमात्मा को छिपाये तुम चल रहे हो; सम्भल कर चलना, सावधानी से चलना. जैसे गर्भणी सी संभल कर चलती है, वैसा साधक संभलकर चलता है. क्योंकि तुम्हारे ही जवन का सवाल नहीं है, तुम्हारे भीतर सारे अस्तित्व ने दांव लगाया है. सारा अस्तित्व तुम्हारे भीतर फिलने को आतुर है. उत्तरदायित्व बहुत बड़ा है, बहुत सावधानी से, संभलकर, होशपूर्वक अकेले-अकेले कदम रचना, क्योंकि तुमसे परमात्मा का जन्म होना है.- ओशो (शिव सूत्र)

मानसिक परिवर्तन

मानसिक परिवर्तन ओ आजनी सौथी मोटी पायानी जरूरियात छे. समाज मानवतानिष्ठ बने अवेनु परिवर्तन लाववानी जरूर छे. जवननां सधणां क्षेत्रोमां जनशिक्षण, जनजागरण द्वारा शुभ संस्कारना सिंयननु आंदोलन चलाववुं ओ उपाय छे. न धार्मिकवाढ, न संप्रदायवाढ, न वैचारिकवाढ, न आध्यात्मिकवाढ - ओवा अनाग्रही चित्तवाणा मानवताना उपासकोनी आजे जरूर छे. जेने नेता बनवुं नथी, पण जवनसाधक बनीने देशने काजे जवन भरथी नाभवुं छे, ओवी जमात आपणो भडी करवी छे. अनेक लोकोंने प्रवचनोमां जतां हुं जोउं छुं, तो हुं भीतर ने भीतर कंपी ओहुं छुं. आध्यात्मिक प्रवचनोमां, सत्संगो अने शिबिरोमां जईने अनेक लोको बेसे छे. आध्यात्मिक जिज्ञासा पण जो जमानानी केशन बनी रहे, धंधादारी प्रवृत्ति बनी रहे, तो पछी दुःखनो कोई अंत नहीं रहे. सारी व्यक्तिने जोवी, ओना सारा सारा विचारो सांभलवा, त्यां ज जो अटकी जवानुं होय तो समाजमां अकेले नवा प्रकारनो दंभ फैलाय छे.

- विमलाताई ठकार ('अध्यात्मनी अग्निशिखा' मांथी)
अनुसंधान पाना नं. १६ परथी चालु...

એ સમય દરમિયાન બ્રેંડા સતત ઈશ્વરને યાદ કરી રહી હતી કે, ‘હે ઈશ્વર! કાંક રસ્તો કાઢજે! કાંઈક મદદ કરજે!’ ઝાંખી આંખે અને ફફડતા જીવે એ ચારે તરફ જોઈ રહી હતી. એને મનમાં થતું હતું કે આ પર્વતનાં ઢોળાવ પર રહેલા સેંકડો વૃક્ષો, અગણિત પથ્થરો અને નીચે હજારો ફૂટ ઊંડી ખીણ! કોને ખબર એ બધાની વચ્ચે કઈ જગ્યાએ એનો કોન્ટેક્ટ લેન્સ પડ્યો હશે? આવો વિચાર પણ એને હતોત્સાહ કરી નાખતો હતો.

એ જ વખતે એને બાઈબલનાં વાક્યો યાદ આવ્યાં કે ‘ભગવાનની આંખો બધું જ જોતી હોય છે!’ એ વાક્યો યાદ આવતાં જ બ્રેંડાના હૃદયમાં એક નવી જ આશાનો સંચાર થયો. એની હતાશા અચાનક જ જાણે ઓસરી ગઈ. પોતાની બંને આંખ બંધ કરી એણે બંને હાથ જોડીને પ્રાર્થના કરી કે, ‘હે ભગવાન! તમારી આંખો તો બધું જ જોતી હોય છે. તમે તો આ પર્વતો અને ખીણનો એક એક ઈંચ જોઈ શકો છો. તમે એ પણ જાણતા જ હશો કે મારો કોન્ટેક્ટ લેન્સ ક્યાં પડ્યો છે! પ્લીઝ, ભગવાન, પ્લીઝ! મને એ શોધી આપોને!’ એટલું બોલતા એની આંખોમાં આંસુ છલકાઈ આવ્યાં.

બરાબર એ જ વખતે બીજી ટુકડીના થોડાક સભ્યો ચડીને વિશ્રામ માટે ત્યાં આવી પહોંચ્યા. એમાંના એકે બૂમ પાડી કે, ‘હે યુ ગાય્ઝ! એ મિત્રો! તમારામાંથી કોઈનો કોન્ટેક્ટ લેન્સ પડી ગયો છે?’

આ સાંભળીને બ્રેંડા સફાળી ઊભી થઈને બોલી ઊઠી, ‘હા ડુડ! હા ભાઈ! મારો પડી ગયો છે. ઓહ! થેન્ક્યુ સો મચ! દોસ્ત, તારો ખૂબ ખૂબ આભાર!’

પેલાએ બ્રેંડાને લેન્સ આપ્યો. લેન્સને પોતાની પર્સમાં રહેલી કીટ વડે સાફ કરી બ્રેંડાએ ફરી પહેરી લીધો. પછી પેલાને પૂછ્યું, ‘પણ દોસ્ત! તને આ લેન્સ મળ્યો કઈ રીતે?’ ‘તું નહીં માન!’ પેલાએ કહ્યું, ‘હું અહીંથી થોડી નીચાઈ પર એક પથ્થરની ધાર પકડીને ચડી રહ્યો હતો. મારું માથું એ ધારની ખૂબ નજીક હતું. અચાનક મારી નજર એક વિચિત્ર દ્રશ્ય પર પડી. મારી આંખની બરાબર સામે જ એક કીડી આ લેન્સ લઈને ચાલી રહી હતી. જો એણે આ લેન્સ ઉપાડ્યો ન હોત તો મને એ દેખાત જ નહીં. પરંતુ એ હલતો હતો એટલે જ મારી નજરે ચડી ગયો. મને હજું પણ એ વાતની જ નવાઈ લાગે છે કે આટલો મોટો લેન્સ એ કીડીએ ઉપાડ્યો કઈ રીતે હશે?’

બ્રેંડા કાંઈ ન બોલી. એની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. એને ખબર પડી ગઈ હતી કે નાનકડી કીડીએ આવડા મોટા કોન્ટેક્ટ લેન્સનો ભાર કઈ રીતે ઉપાડ્યો હશે?

એનું મન કહેતું હતું કે કદાચ ભગવાને જ એને આમ કરવાનું કહ્યું હશે.

બ્રેંડાના પિતા એક જાણીતા કાર્ટૂનિસ્ટ હતા. એમણે આ આખી ઘટના છપાવી હતી. એમાં એમણે એક કાર્ટૂન દોરેલું. જેમાં એક કીડી કોન્ટેક્ટ લેન્સ ઉપાડીને ચાલતાં ચાલતાં બોલી રહી હોય કે, ‘હે ભગવાન! મને સમજાતું નથી કે તું મને આવી નકામી ચીજ ઉપાડવાનું કેમ કહે છે? એક તો હું એને ખાઈ શકતી નથી, અને બીજું એ વજનમાં પણ અત્યંત ભારે છે. પરંતુ તું મને આ કામ કરાવવા જ ઈચ્છતો હોય તો હું એ ચોક્કસ ઉપાડીશ! કારણ કે એની પાછળ તારો કોઈક શુભ આશય જરૂરથી હશે!’ આપણે બધાં ઘણી વખત એવું બોલતાં હોઈએ છીએ કે, ‘હે ભગવાન! તું મારા પર આ કેવો વિચિત્ર અને ભારેખમ બોજો નાખી રહ્યો છે?’ પરંતુ આપણે એક વાત ભૂલી જઈએ છીએ. આપણે એની સાથે એક વધારે વાક્ય જોડવું જોઈએ કે, ‘કાંઈ વાંધો નહીં ભગવાન! તું મારી પાસે આ બોજો ઉપડાવવા જ માગતો હોય તો હું એ ચોક્કસ ઉપાડીશ કારણ કે એની પાછળ તારો કોઈક શુભ આશય જરૂરથી હશે!’ આપણે એ પણ યાદ રાખવું જોઈએ કે ભગવાન કોઈ કામ કરાવવા માટે નિષ્ણાતને જ પસંદ કરે એવું નથી હોતું. પણ હા! એ જેને પસંદ કરે એને એ કામમાં નિષ્ણાત જરૂર બનાવી દેતો હોય છે!

- ડૉ. આઈ. કે. વીજળીવાળા

કવિતા

(ભક્ત ની વ્યાખ્યા શું?... દશા શું?... ક્યાં પ્રકારના ભાવજગતમા જીવન વહેતું હોય છે... આવો આજે સાઈ મકરંદની એક રચના માણીએ...)

મજૂરી થોડી ને મારું ઝાઝું મહેનતાણું,
નવરા નોકર ને આપે ઘણી નજરાણું!

ઘરમાં બેસીને ઘોરું, આવે તે મુખમાં ઓરું,
પાલી ખર્ચું ત્યાં માલિક ભરી દિયે માણું...

હાંસલની તૃષ્ણા તૂટી, ખોટની ફિક્કર ખૂટી,
ગરથે ગિરધારી કેરું નિરભે છે નાણું...

નરસીની હુંડી જાણું, મીરાનાં ઝેર પિછાણું,
ભૂલું કેમ ચીર ઓલ્યા, નવસે નવ્વાણું...

વલોપાત શેના ઠાલા? બોલડે બંધાણો વ્હાલા,
નિભાવી તે જાણ્યું તારા, ગુણ શે વખાણું.....

- મકરંદ દવે.

કોન્ટેક્ટ લેન્સ !

બ્રેંડા નામની એક યુવતી પોતાના ગ્રુપ સાથે રોકકલાઈમ્બિંગ (એક પ્રકારનું પર્વતારોહણ) માટે ગઈ હતી. જોકે આ પ્રકારનાં સાહસથી એને કાયમ બીક જ લાગતી હતી, છતાં મિત્રોના અતિ આગ્રહથી એ બધા સાથે આ સાહસમાં જોડાવા તૈયાર થઈ હતી. છતાં એના મનમાં ઊંડે ઊંડે એક ફફડાટ તો ચાલુ જ હતો. ગ્રેનાઈટના ઊભા પથ્થરો પર ચડવાનું આમ પણ જરાય સહેલું નહોતું. બ્રેડાને પોતે ચડી શકશે કે કેમ એ અંગે પૂરેપૂરી શંકા હતી. બહારથી તો એ હિંમત બતાવી રહી હતી, પણ અંદરથી એ ખાસ્સી ડરેલી હતી. દોરડાઓના સહારે અને મિત્રોએ આપેલ હિંમતના ટેકાથી એ ધીમે-ધીમે ચડી રહી હતી.

ઉપર ચડતાં એ એક વિશ્રામ-સ્થાનથી થોડે દૂર હતી એ જ વખતે એક અકસ્માત થયો. એ છેલ્લું ચડાણ પૂરું કરે એ પહેલાં જ સલામતી માટે બાંધેલું દોરડું એના ચહેરા સાથે અથડાયું. એ સાથે જ બ્રેડાની જમણી આંખમાંથી કોન્ટેક્ટ લેન્સ નીકળીને ક્યાંક ઊડી ગયો. એની ડાબી આંખ તો પહેલેથી જ નબળી હતી. જમણી આંખના સહારે જ બ્રેંડા એનું કામ ચલાવતી. અચાનક આજે કોન્ટેક્ટ લેન્સ નીકળી જવાથી એ આંખ પણ નકામા જેવી જ બની ગઈ. એને આસપાસનું બધું ઝાંખું દેખાવા માંડ્યું. એને એક ઊંડો ઘ્રાસકો પડી ગયો. નીચે સેંકડો ફૂટ ઊંડી ખીણ હતી, બરાબર દેખાતું નહોતું અને છેલ્લું ચડાણ તો હજુ બાકી હતું.

R.N.I. No.MAHGUJ / 2002 / 9750

એણે સામેની પથ્થરની ધાર પર વારાફરતી બંને હાથ વડે ફંફોસીને લેન્સ શોધવાનો પ્રયત્ન કરી જોયો. ઘણાં ફાંફાં માર્યાં, પણ સાવ વ્યર્થ! એને ઊડી ગયેલો લેન્સ ન મળ્યો. બ્રેંડા એ વખતે જે જગ્યાએ હતી ત્યાંથી સૌથી નજીકની માનવ વસાહત ઘણી દૂર હતી. એટલે કોઈ જઈને બીજો એવો જ લેન્સ લઈ આવે એ શક્યતા પણ નહોતી. એને થયું કે હવે તો પ્રાર્થના સિવાય અન્ય કોઈ સહારો જ નથી. છેવટે હારી-થાકીને એણે પ્રાર્થના કરવાનું શરૂ કર્યું. પ્રાર્થના કરતાં કરતાં એણે ચારે તરફ દ્રષ્ટિ ફેંકી. થોડીવાર પહેલા જ્યાં પહાડોનો અદ્ભુત નજારો દેખાતો હતો ત્યાં એને હવે બધું જ ધૂંધળું અને ધુમ્મસ જેવું ઝાંખું લાગતું હતું. બીકના કારણે એના ધબકારા વધી ગયા હતા.

હિંમત એકઠી કરીને એણે દોરડાઓના સહારે ધીમે-ધીમે ઉપર ચડવાનું શરૂ કર્યું. જેમ તેમ કરીને એ વિશ્રામ સ્થાને સુધી પહોંચી. ઉપર પહોંચ્યા પછી એની એક મિત્રે એણે પહેરેલાં કપડાં પણ ધ્યાનથી જોઈ લીધા કે કદાચ લેન્સ ઊડીને કપડામાં ભરાઈ ગયો હોય કે એકાદ ખિસ્સામાં પડી ગયો હોય તો મળી આવે. પરંતુ એ પણ વ્યર્થ! એમાંય એમને નિરાશા જ સાંપડી. લેન્સ ન જ મળ્યો. થાકીને બધા આરામ કરવા બેઠા. આમેય એમને ત્યાં થોડો સમય રાહ જોવાની હતી. જેથી પાછળથી આવી રહેલી ટુકડીઓ એમની સાથે થઈ જાય.

- અનુસંધાન પાના નં.૧૫ પર

Post Registration No. MNW/277/2018-2020
RNI No. MAHGUV/2002/9750

Posted at Liberty Garden, P.O.
on 5th or 6th of every month.

ગોરક્ષા પાત્ર વતી માલિક, મુદ્રક, પ્રકાશક અને સંપાદક
શ્રી રમેશ શામળજી દોશી (નિમિત્ત માત્ર),
બી/૬૦૧, નંદનવન, નરસિંગ લેન, ડી.એસ. નગર,
મલાડ (પ.), મુંબઈ-૬૪. મો.નં.: ૯૩૨૩૪૧૨૪૭૧

Email: doshir65@gmail.com

સંપાદક મંડળ : શ્રી શાંતિલાલ ગડા, શ્રી મનોજ રાજગુરુ

Web: www.gorakshapatra.org.

મુદ્રણ સ્થળ : ગોગરી ઓફસેટ, વાગરી પાડા, એ.કે. રોડ,

અંધેરી (ઈ), મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૬૯.

પ્રેરક : સત્યુરુષોની પ્રેરણા અને આશીષ.

“Licence to Post Without Pre Payment”

WPP-Lic. No. MR/Tech/WPP-330/NW/2019

ગોરક્ષા પાત્ર
ગાય બૈલ બચેંગે
દેશ બચેગા

To,